

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі
Б.І. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

**5-9-СЫНЫПТАРДЫҢ БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНЫҢ ПӘНДІК ЖӘНЕ
МЕТАПӘНДІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУҒА ҮШІН ТАПСЫРМАЛАРДЫҢ
АЛУАН ТИПТЕРІ МЕН ТҮРЛЕРІН ӘЗІРЛЕУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

Астана, 2023

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми-әдістемелік кеңесінің шешімімен баспаға ұсынылды (08.12.2023 жылғы № 9 хаттама).

5-9-сыныптардың білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын дамыту үшін тапсырмалардың алуан типтері мен түрлерін әзірлеу бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2023. – 48 б.

Бұл әдістемелік ұсынымдар 5-9-сынып білім алушыларымен жұмыс істейтін педагогтерге арналған. Ұсынымдар мазмұнында білім алушылардың пәндік және метапәндік дағдыларын тиімді дамытуға арналған тапсырмалардың әртүрлі типтері мен түрлерін әзірлеу бойынша ұсынымдар берілген. Олар педагогтерге білім алушылардың тақырыпты терең түсінуіне және нақты дағдыларды дамытуға ықпал ететін тапсырмалар жасауға көмектеседі.

Осы ұсынымдарды қолдана отырып, педагогтер белсенді оқуды ынталандырады, шығармашылық ойлауды дамытады және білім алушыларын табысты оқуға және болашақ мансапқа дайындай алады.

© Ы. Алтынсарин атындағы

Ұлттық білім академиясы, 2023.

КІРІСПЕ

Өндірістің ғылыми-техникалық дамуының жеделдетілген қарқыны, өндірістің әртүрлі салаларында және күнделікті өмірде жасанды интеллектті қолдану шекараларының кеңеюі бүгінгі таңда білімге ие болу қазіргі қоғамда табысты болу және өзін-өзі жүзеге асыру үшін жеткіліксіз екендігіне әкелді. Қазіргі білім берудің міндеті - шығармашылықты, сыни ойлауды, проблемаларды шешуді және тәуелсіз шығармашылық және зерттеу қызметі жағдайында ғана дами алатын басқа да "жұмсақ" дағдыларды дамыту.

Білім алушылардың жеке басын дамытуға, оның өзін-өзі дамытуын және өзін-өзі жүзеге асыруын ынталандыруға бағытталған білім алушыға-бағдарланған оқыту жағдайында 5-9-сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын қалыптастыру ерекше өзекті болады. Білімге-бағдарланған білім беруден білім алушыға-бағдарланған білім берудің айырмашылығы, ол білім алушылардың дербес ізденіс және зерттеу әрекетіне негізделеді және проблемаларды талдауға және шешуге, қиын жағдайларда шешім қабылдауға мүмкіндік беретін білім алушылардың пәндік дағдыларын да, метапәндік немесе пәннен тыс дағдыларын да дамытуға мүмкіндік береді.

Әдістемелік ұсынымдарда 5-9-сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын дамытуға бағытталған тапсырмалардың типтері мен түрлерінің ерекшеліктері және оларды әзірлеу бойынша ұсыныстар сипатталған. Оқу бағдарламаларының оқыту мақсаттарына сәйкес тапсырмалардың алуантүрлі типтері мен түрлерін әзірлеу бойынша ұсынымдар 5-9 сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Әдістемелік ұсынымдарда ұсынылған тапсырмалар түрлерінің жіктелуі мен сипаттамасы мектеп педагогтеріне 5-9 сынып білім алушыларының оқу іс-әрекетін ұйымдастыру үшін тапсырмалардың түрлерін мақсатты түрде таңдауға және жоспарлауға мүмкіндік береді, әртүрлі тапсырмалардың кең ауқымы 5-9 сынып білім алушыларының өзіндік және бірлескен жұмысын әртараптандыруға және олардың танымдық қызығушылығын, шығармашылығы мен зерттеу ізденісін ынталандыруға мүмкіндік береді.

Әдістемелік ұсыныстарда 5-9-сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын қалыптастыруға, сондай-ақ сыни тұрғыдан ойлау,

шығармашылық, проблемаларды шешу, шешім қабылдау және т. б. қабілеттерінде көрінетін жұмсақ дағдыларды немесе негізгі құзыреттіліктерді дамытуға бағытталған әртүрлі тапсырмалар ұсынылған.

1 5-9-СЫНЫП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНЫҢ ПӘНДІК ЖӘНЕ МЕТАПӘНДІК ДАҒДЫЛАРЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

5-9-сыныптарда білім алушылардың пәндік және метапәндік дағдылары одан әрі дамиды. Осы кезеңде білім алушылардың белгілі бір білімі мен дағдылары болады және олардың міндеті – бұл білімді жүйелеу және тереңдету, сонымен қатар болашақта сәтті үйренуге және дамуға мүмкіндік беретін әмбебап әрекеттерді дамыту.

5-тен 9-ға дейінгі сыныптардағы білім алушылардың пәндік дағдылары әдетте нақты пәндер мен пәндік салаларға байланысты. Дегенмен, әдетте осы жаста дамитын жалпы пәндік дағдылар бар:

- *Түсініп оқу.* Білім алушылар әртүрлі күрделіліктегі мәтіндерді оқып, олардың мазмұнын түсінуі керек. Бұл мәтінді талдауды, негізгі ақпаратты бөлектеуді және қорытындыларды тұжырымдауды қамтиды.

Түсініп оқу – бұл білім алушыларға мәтінді «оқып» қана қоймай, оның мазмұнын «түсінуге» көмектесетін маңызды пәндік дағды.

Білім алушылар мәтінді кіріспе, негізгі бөлім және қорытынды сияқты оның құрамдас бөліктеріне бөле білуі керек. Олар мәтіннің құрылымын анықтап, мәтінде қолданылатын негізгі идеяларды, дәлелдер мен мысалдарды бөліп көрсетуі керек.

Білім алушылар мәтіннен оның мазмұнын түсіну үшін ең маңызды ақпаратты табуы керек. Бұл мәтіннің мәнін қамтитын кілт сөздерді, сөз тіркестерін немесе абзацтарды бөлектеуді қамтуы мүмкін.

Мәтінді оқығаннан кейін білім алушы өзінің тұжырымдары мен оқылған материалды түсіндіре білуі керек. Бұл оларға фактілерді есте сақтап қана қоймай, сыни ойлауды дамытуға көмектеседі.

Түсіну арқылы оқу барлық оқу пәндеріндегі негізгі дағды болып табылады, өйткені оқу материалдары көбінесе жазбаша түрде ұсынылады. Бұл дағды күнделікті өмірде де маңызды, өйткені ол әртүрлі көздерден алынған ақпаратты талдауға, ақпараттандырылған шешімдер қабылдауға және сыни ойлауды дамытуға мүмкіндік береді. Білім алушылар кездесетін мәтіндердің әртүрлілігін ескере отырып (оқулықтар, ғылыми мақалалар, жаңалықтар мақалалары, әдеби шығармалар және т.б.), бұл дағдыларды дамыту табысты оқу мен өзін-өзі дамыту үшін өте маңызды.

- *Хат.* Эссе, шығарма, реферат, баяндама және басқа да мәтіндерді жазуды қоса алғанда, жазу дағдыларын меңгеру. Бұл сонымен қатар грамматика мен сөйлем құрылымын дұрыс қолдануды қамтиды.

Жазу дағдылары 5-9-сынып білім алушыларының пәндік дағдыларының маңызды бөлігі болып табылады. Олар тек мәтін жазу қабілетін ғана емес, сонымен қатар грамматиканы, сөйлем құрылымын дұрыс қолдануды және идеяны жазбаша түрде ұйымдастыруды қамтиды.

Білім алушылар әртүрлі тақырыпта эссе мен шығарма жаза білуі керек. Бұған тезистік тұжырым жасау, өз көзқарастарын дәлелдеу, мысалдар келтіру және ақпаратты талдау мүмкіндігі кіреді.

Білім алушылар сонымен қатар әртүрлі пәндер бойынша рефераттар мен баяндамалар жазуға тап болуы мүмкін. Бұл әртүрлі ақпарат көздерінен ақпарат жинау, оны құрылымдау және жазбаша түрде ұсыну қабілетін қажет етеді.

Жазу дағдыларының маңызды бөлігі грамматикалық ережелер мен сөйлемдердің дұрыс құрылымын білу және қолдану болып табылады. Бұл шақтарды, жағдайларды, сөйлеу бөліктерін және тілдің басқа аспектілерін дұрыс пайдалануды қамтиды.

Білім алушылар өз ойлары мен идеяларын логикалық ретпен ұйымдастыра білуі керек. Бұл мәтінді оңай оқуға және аудиторияға түсінікті ету үшін маңызды.

Мәтінді жазу кезінде білім алушылар өздерінің мақсатты аудиториясын ескеріп, стилі мен мазмұнын сәйкесінше бейімдеуі керек.

Жазу тек оқу үшін ғана емес, күнделікті өмірде де маңызды дағды болып табылады. Жақсы дамыған жазу дағдылары ойлар мен идеяларды нақты және сенімді түрде білдіруге мүмкіндік береді, бұл қарым-қатынаста, кәсіби қызметте және әртүрлі мәселелерді шешуде пайдалы.

- *Математика.* Арифметикалық, геометриялық және алгебралық есептерді қоса алғанда, математикалық есептерді шешу. Математикалық ойлау мен логиканы дамыту.

5-9-сынып білім алушыларында дамитын математикадағы пәндік дағдылар келесі аспектілерді қамтиды:

Білім алушылар арифметикалық, геометриялық, алгебралық және басқа да есептерді қамтуы мүмкін әртүрлі математикалық есептерді шешуді үйренеді. Бұл ақпаратты талдауды, есепті анықтауды, шешудің дұрыс математикалық әдістерін таңдауды және жауаптың дұрыстығын тексеруді қамтиды.

Пәндік дағдылардың маңызды бөлігі – арифметикалық дағдылар, мысалы, сандармен жұмыс, ондықтармен жұмыс, пайыздар, өлшемдер және т.б. Білім алушылар арифметикалық амалдарды дәл және тиімді орындауды үйренеді. Олар тек математикалық цикл пәндерінде ғана емес, сонымен қатар химия және физика, анатомия және басқа пәндер бойынша сабақтарда қолданылады.

Геометрия аясында білім алушылар геометриялық фигураларды, олардың қасиеттері мен өзара қатынастарын зерттейді. Бұл геометриялық объектілердің бұрыштарымен, ұзындықтарымен, аудандарымен, көлемдерімен және басқа сипаттамаларымен жұмыс істеуді қамтиды.

Алгебралық дағдылар алгебралық өрнектермен, теңдеулермен және теңсіздіктермен жұмыс істеуді қамтиды. Білім алушылар алгебралық есептерді шешуді, белгісіз мәндерді табуды және айнымалылармен жұмыс істеуді үйренеді. Бұл білім алушыларға зерттеу жұмысы шеңберінде деректерді өңдеуге және талдауға мүмкіндік береді.

Математиканы оқытудың бүкіл процесі математикалық ойлау мен логикалық ойлауды дамытуға ықпал етеді. Білім алушылар заңдылықтарды көруге, математикалық ұғымдар арасында байланыс орнатуға және есептерді шешу үшін логиканы қолдануға үйренеді.

Математикалық дағдылар аналитикалық ойлауды дамытуда маңызды рөл атқарады, бұл тек математиканың өзінде ғана емес, сонымен қатар білім мен күнделікті өмірдің басқа салаларында да пайдалы.

- *Ғылыми әдіс*. Ғылыми әдістің негіздері, оның ішінде гипотезаларды тұжырымдау, эксперименттер жүргізу, деректерді жинау және талдау, тұжырымдар мен тұжырымдар жасау.

Ғылыми әдіс әлемнің табиғатын, феномендері мен құбылыстарын зерттеуге және түсінуге жүйелі және логикалық көзқарасты қамтиды. Ол білім алушыларға зерттеу жүргізуге және жаңа білім алуға арналған құралдарды ұсынады. Ғылыми әдістің негізгі кезеңдері келесі аспектілерді қамтиды:

Ғылыми зерттеулер гипотезаны тұжырымдаудан басталады, бұл зерттеу шеңберінде не болатыны туралы болжам немесе жорамал. Гипотеза тексерілуі керек және эмпирикалық тексеруден өтуі керек.

Гипотезаны тексеру үшін эксперименттер немесе зерттеулер жүргізіледі. Эксперименттерге бақыланатын жағдайлар, құбылыстарды бақылау, өлшеу және деректерді жинаудың басқа әдістері кіруі мүмкін.

Эксперименттер деректерді жинайды, содан кейін олар талданады және түсіндіріледі. Деректерді талдау үлгілер мен үлгілерді анықтауға арналған статистикалық әдістерді және басқа құралдарды қамтуы мүмкін.

Деректерді талдау негізінде білім алушылар қорытынды жасайды. Бұл гипотеза мен зерттеу мақсаттарына қатысты сұрақтарға жауаптар болуы мүмкін. Қорытындылар объективті және деректермен расталуы керек.

Ғылыми әдіс білім мен әлемді түсінудің жүйелі және сенімді әдісін ұсынады және ол әртүрлі салаларда ғылымды дамытудың негізі болып табылады.

- *Ақпараттық сауаттылық*. Интернетті қосып, әртүрлі көздерден ақпаратты іздеу, таңдау және бағалау мүмкіндігі. Бұл қазіргі ақпараттық қоғамдағы маңызды дағды.

Ақпараттық сауаттылық (ақпараттық дағдылар) – бұл ақпаратпен тиімді және сыни жұмыс істеуге мүмкіндік беретін дағдылардың жиынтығы. Бұл дағдылар ақпаратқа қол жетімділік кең және әртүрлі болатын заманауи ақпараттық қоғамда маңызды бола түсуде. Ақпараттық сауаттылықтың кейбір аспектілері:

Сұрауды тұжырымдай білу және әртүрлі көздерден, соның ішінде кітапханалардан, дерекқорлардан және интернеттен ақпаратты тиімді іздеу мүмкіндігі.

Ақпаратты оның сенімділігі, өзектілігі мен сенімділігі үшін талдау мүмкіндігі. Бұл фактілерді пікірлерден ажырата білуді және дереккөздің объективтілігін бағалауды қамтиды.

Нақты міндеттер мен мақсаттар үшін тиісті ақпарат көздерін таңдау мүмкіндігі. Бұл ғылыми мақалалар, жаңалықтар жазбалары, блогтар және т.б. сияқты әртүрлі дереккөздер арасындағы айырмашылықтарды түсінуді қамтиды.

Ақпаратты сыни тұрғыдан талдай және бағалай білу, оған жай ғана сеніп қабылдау емес. Бұған ақпараттағы манипуляция әрекеттерін анықтау мүмкіндігі кіреді.

Өз ойлары мен идеяларын жазбаша және ауызша жеткізе білу, сондай-ақ ақпарат алмасу үшін электрондық пошта, әлеуметтік медиа және блогтар сияқты байланыс құралдарын пайдалану.

Ақпарат қауіпсіздігінің негізгі аспектілерін түсіну, соның ішінде жеке деректер мен ақпаратты рұқсатсыз кіруден қорғау мүмкіндігі.

Академиялық адалдықтың маңызды элементі болып табылатын ақпаратты пайдалану және дәйексөздеу кезінде ақпарат иелерінің құқықтарын құрметтеу және авторлық құқықты сақтау.

Ақпараттық сауаттылық білім беруде және күнделікті өмірде маңызды рөл атқарады, адамдарға ақпараттандырылған шешімдер қабылдауға және ақпараттық қоғамның белсенді қатысушылары болуға көмектеседі.

- *Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар.* Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) ақпаратты өңдеу, беру және алу үшін компьютерлерді, бағдарламалық жасақтаманы және интернет-ресурстарды пайдалануды қамтиды. Олар қазіргі өмірдің ажырамас бөлігіне айналды және білім мен кәсіби қызметте маңызды. Ақпараттық және коммуникациялық технологияларды қолдану дағдылары компьютерді қосу және өшіру, операциялық жүйемен жұмыс істеу (мысалы, Windows немесе macOS), пернетақта мен тінтуірді пайдалану мүмкіндігін қамтиды.

Мәтіндік редакторларды (мысалы, Microsoft Word немесе Google Docs), Excel кестелерін, графикалық редакторларды (мысалы, Adobe Photoshop), презентация бағдарламаларын (мысалы, Microsoft PowerPoint немесе Google Slides) және басқаларын қоса алғанда, әртүрлі бағдарламалармен жұмыс істеу мүмкіндігі.

Интернеттегі жұмыс негіздерін білу, соның ішінде браузерлерді пайдалану (мысалы, Google Chrome немесе Mozilla Firefox), желідегі ақпаратты іздеу, электрондық пошта және әлеуметтік медиа.

Жеке деректерді, құпия сөздерді және құрылғыларды вирустар мен зиянды бағдарламалардан қорғаумен қоса, интернеттегі қауіпсіздіктің негізгі аспектілерін түсіну.

Интернеттен ақпаратты сыни тұрғыдан бағалай білу, сенімді және сенімсіз дереккөздерді ажырата білу, сондай-ақ ақпараттың сапасын бағалау.

Ақпарат алмасу үшін АКТ-ны пайдалану, соның ішінде электрондық поштаны, мессенджерлерді және онлайн-ынтымақтастық құралдарын пайдалану. Мамандандырылған бағдарламалар арқылы деректерді жинау, талдау және визуализациялау мүмкіндігі. Компьютерлік қосымшаларды бағдарламалау және құру негіздері.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар қазіргі білім беру ортасында шешуші рөл атқарады, білім алушыларға табысты оқу мен болашақ мансапқа қажетті дағдыларды дамытуға көмектеседі.

- *Шет тілі.* Шет тілінде оқу, жазу, сөйлеу және түсіну негіздері (егер мұндай пән оқу жоспарында болса).

Шет тілі саласындағы дағдыларды дамыту қазіргі білім беруде, әсіресе информатика, химия, биология және басқа пәндерді оқуда маңызды рөл атқарады. Шет тілін үйренуге байланысты пәндік дағдылар келесі аспектілерді қамтиды:

Шет тіліндегі мәтіндерді негізгі ақпаратты түсініп және бөліп оқи білу. Бұл қарапайым жаңалықтардан бастап ғылыми мақалаларға немесе әдеби шығармаларға дейінгі әртүрлі күрделіліктегі мәтіндерді оқуды қамтуы мүмкін.

Хаттар, эсселер, баяндамалар, рефераттар және жазбаша жұмыстардың басқа да түрлерін жасаумен қоса, шет тілінде мәтіндер жазу дағдылары. Грамматика мен сөйлем құрылымының ережелерін сақтау да маңызды.

Негізгі сөйлеу тақырыптарын нақты айту және түсіну арқылы шет тілінде сөйлей білу. Бұған әңгімені жалғастыру, сұрақтарға жауап беру және өз ойларыңызды шет тілінде білдіру мүмкіндігі кіреді.

Сөйлеу, аудиожазбалар, бейнематериалдар мен дәрістерді қоса алғанда, шет тіліндегі ауызша сөйлеуді түсіну қабілеті. Бұл сонымен қатар әртүрлі диалектілердің екпіндерін түсінуді қамтуы мүмкін.

Зерттелетін шет тілін қолданатын елдердің мәдениеті мен дәстүрлерін білу. Бұл тілдің мәтіні мен ерекшеліктерін жақсы түсінуге көмектеседі.

Осы саладағы пәндік дағдыларды дамыту білім алушыларға көкжиектерді кеңейтуге, басқа елдердің адамдарымен қарым-қатынасты жақсартуға және еңбек нарығында бәсекеге қабілеттілігін арттыруға мүмкіндік береді.

- *Шығармашылық дағдылар.* Сурет салуды, музыканы, әдеби шығармашылықты және басқа да өнер түрлерін қоса алғанда, шығармашылықты дамыту.

Шығармашылық дағдыларды дамыту өзін-өзі көрсетуге, шығармашылыққа, мәдени ой-өрісті кеңейтуге және білім алушылардың аналитикалық қабілеттерін жақсартуға ықпал етеді. Бұл дағдылар өнер саласында ғана емес, өмір мен білімнің басқа аспектілерінде де пайдалы болуы мүмкін.

Жоғарыда аталған барлық пәндік дағдылар жоғары сыныптарда және одан әрі оқуда жетілдірілген білім алуға негіз болады. Сонымен қатар, олар аналитикалық ойлау, сыни тұрғыдан ойлау, проблемалық шешім және өзін-өзі реттеу сияқты метапәндік дағдыларды дамыту үшін де маңызды.

5-9-сыныптардағы пәндік дағдылар күрделіліктің жоғары деңгейіне ие болады. Білім алушылар неғұрлым күрделі тақырыптар мен тұжырымдамаларды үйренеді және өз білімдерін әртүрлі жағдайларда қолдануды үйренуі керек. Ол үшін олар келесі дағдыларды дамытуы керек:

– ақпаратты талдау және синтездеу;

- есептерді шешудің қолайлы әдістерін таңдау және қолдану;
- білімді жалпылау және жүйелеу;
- білімді шығармашылық қолдану.

Метапәндік дағдылар – бұл әртүрлі салалар мен контексттерде білім мен дағдыларды жалпылауға және қолдануға мүмкіндік беретін пәннен тыс дағдылар. Олар әртүрлі салалардағы білімді біріктіруді қажет ететін күрделі мәселелерді шешу қабілетін қалыптастырады және белгілі бір білім саласын шектемей, ғылыми әрекет және оқу пәндерінің негізінде жатқан жалпы принциптер мен заңдылықтарды түсінуге ықпал етеді.

Метапәндік дағдылар – бұл білім алушыларға басқа білім мен дағдыларды жақсы меңгеруге және бұрыннан бар дағдыларды жақсартуға мүмкіндік беретін жоғары дәрежелі дағдылар.

Метапәндік дағдылар білім алушыларға үздіксіз оқуға дайындалуға және үнемі өзгеріп отыратын жұмыс ортасында жаңа құзыреттіліктерді дамытуға мүмкіндік беретін өсу ойлауын дамытуға арналған.

Көптеген метапәндік дағдылар жұмсақ дағдыларға ұқсас. Алайда, жұмсақ дағдылар әртүрлі ортада және әртүрлі адамдар арасында бейімделетін тұлғааралық дағдыларды білдіруге бейім болғанымен, метадағдылар тұрақты болып табылады.

Метапәндік дағдылар өмір бойы оқуға деген құлшыныс пен адалдықты қалыптастырады және жаңа дағдыларды *қалай* үйренуге болатындығын түсінуге негіз болады.

Метакогнитивті дағдылар деп те аталатын метапәндік дағдылар – бұл өзінің оқу процесін түсіну, бақылау және реттеу қабілеті. Олар білім алушыларға тиімді оқуға, оқу міндеттерін шешуге, оқу әрекеттерін жоспарлауға және олардың үлгерімін өз бетінше бағалауға көмектесетін дағдыларды қамтиды.

Метапәндік дағдыларды дамыту білім алушыға оқу іс-әрекетінде автономды және жауапты болуға көмектесу арқылы тереңірек және өнімді оқытуға ықпал етеді. Бұл дағдылар күнделікті өмірде және болашақ мансапта пайдалы болуы мүмкін, өйткені олар өзін-өзі реттеуге, өзін-өзі ұйымдастыруға және сыни ойлауға ықпал етеді.

5-9-сыныптардағы метапәндік дағдылар да дамудың жоғары деңгейіне ие болады. Білім алушы мақсаттар мен міндеттерді өз бетінше қоюға, өз қызметін жоспарлауға, бақылау мен түзетуді жүзеге асыруға, өз қызметінің нәтижелерін бағалауға үйренеді. Ол үшін олар келесі дағдыларды дамытуы керек:

– қызметті жоспарлау және ұйымдастыру. Білім алушылар өздеріне нақты мақсаттар мен міндеттер қоюға, сондай-ақ оларға жету үшін іс-қимыл жоспарларын жасауға үйренеді. Бұл дағды оларға уақыт пен оқу ресурстарын тиімді басқаруға көмектеседі.

– проблемаларды шешу. Білім алушылар әртүрлі оқу және өмірлік жағдайларға талдау және шешім табу дағдыларын дамытады. Олар

проблемалардың себептерін анықтауға және оларды шешу үшін стратегияларды қолдануға үйренеді.

– байланыс және ынтымақтастық. Жолдастармен және мұғалімдермен қарым-қатынас жасау және ынтымақтастық дағдыларын дамыта отырып, білім алушылар ақпаратпен тиімді алмасуды, командадағы міндеттерді шешуді және әлеуметтік дағдыларды дамытуды үйренеді.

– өзін-өзі реттеу және өзін-өзі бақылау. Бұл дағдылар білім алушыларға өз іс-әрекеттерін бақылауға, оқудағы үлгерімін бақылауға және жағдайға байланысты стратегияларын бейімдеуге мүмкіндік береді. Олар өздерінің жетістіктерін барабар бағалай алады және мінез-құлқын реттей алады.

5-9-сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын дамыту ерекшеліктері:

– *Зерттелетін тақырыптар мен тұжырымдамалардың күрделене түсуі.* Оқытудың осы кезеңінде білім алушылар пәндік білім мен ұғымдарды тереңірек зерттеуге тап болады. Тақырыптар күрделене түседі және абстрактілі болады, бұл білім алушылардан түсіну мен талдаудың жоғары деңгейін талап етеді.

– *Білім алушылардың дербестігіне қойылатын талаптарды арттыру.* Білім алушыларға оқыту әдістері мен стратегияларын таңдауда көбірек еркіндік беріледі. Олар білім беруді басқаруда тәуелсіз болуы керек, оған оқу міндеттерін жоспарлау, өзін-өзі бақылау және өзін-өзі реттеу кіреді.

– *Репродуктивтіден шығармашылық оқуға көшу.* Оқытудың осы кезеңінде сыни ойлауды дамытуға және проблемаларды шығармашылық жолмен шешуге баса назар аударылады. Білім алушылар жаңа және стандартты емес тапсырмаларды орындау үшін өз білімдері мен дағдыларын қолдана білуі керек.

5-9-сыныптардағы оқытудың бұл ерекшеліктері білім алушылардың оқу қиындықтарын сәтті жеңе алуы және болашақта қиынырақ тапсырмаларға дайындалуы үшін пәндік және метапәндік дағдыларды дамыту қажеттілігін көрсетеді.

5-9-сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын дамыту тәсілдері:

- проблемалық және іздеу тапсырмаларын пайдалану;
- жобалау қызметін ұйымдастыру;
- сын тұрғысынан ойлауды дамытуға арналған тапсырмаларды әзірлеу;
- интерактивті оқыту әдістерін қолдану.

5-9-сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын дамыту мектеп алдында тұрған маңызды міндет болып табылады. Оны шешу үшін әр білім алушыға табысты оқу мен даму мүмкіндігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін түрлі әдістер мен тәсілдерді қолдану қажет.

5-9-сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын дамыту ерекше маңызға ие, өйткені осы кезеңде олардың оқу іс-әрекетінің

негіздері қалыптасады, сондай-ақ одан әрі оқыту мен дамытудың негізі қаланады.

Пәндік дағдылар білім алушылардың белгілі бір пәндік салада нақты білім мен дағдыларды игеруін қамтамасыз етеді. Олар мектеп бағдарламасын сәтті игеру және одан әрі оқуға дайындалу үшін қажет.

Метапәндік дағдылар – бұл әртүрлі пәндік салаларда және өмірлік жағдайларда қолдануға болатын әмбебап әрекеттер. Олар білім алушылардың өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жүзеге асыру, сондай-ақ қазіргі әлемде табысты бейімделу қабілетін қамтамасыз етеді.

Метапәндік дағдыларға мыналар жатады:

- танымдық: өз бетінше мақсат қоя білу, өз іс-әрекетін жоспарлау, ақпаратты іздеу мен өңдеуді жүзеге асыру, алынған нәтижелерді талдау және бағалау;

- реттеуші: мақсаттар мен міндеттер қоя білу, өз қызметін жоспарлау, бақылау мен түзетуді жүзеге асыру, өз қызметінің нәтижелерін бағалау;

- коммуникативті: басқа адамдармен ынтымақтаса білу, диалог жүргізу, командада жұмыс істеу, өз идеялары мен жұмыс нәтижелерін ұсыну.

5-9-сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын дамыту мектепте оқу процесінде жүзеге асырылады. Ол үшін әртүрлі әдістер мен тәсілдер қолданылады, мысалы:

- проблемалық және іздеу тапсырмаларын пайдалану;

- жобалау қызметін ұйымдастыру;

- сын тұрғысынан ойлауды дамытуға арналған тапсырмаларды әзірлеу;

- интерактивті оқыту әдістерін қолдану.

5-9-сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын дамытудың маңыздылығы олардың мыналарды қамтамасыз етуінде:

- мектептегі табысты оқу;

- әрі қарай оқыту және дамыту мүмкіндігі;

- өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жүзеге асыру қабілеті;

- қазіргі әлемде сәтті бейімделу.

Осылайша, 5-9-сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын дамыту мектеп алдында тұрған маңызды міндет болып табылады. Оны шешу үшін әр білім алушыға табысты оқу мен даму мүмкіндігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін түрлі әдістер мен тәсілдерді қолдану қажет.

2 5-9-СЫНЫП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНЫҢ ПӘНДІК ЖӘНЕ МЕТАПӘНДІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУҒА ҮШІН ТАПСЫРМАЛАРДЫҢ ТИПТЕРІ МЕН ТҮРЛЕРІН ӨЗІРЛЕУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

Тапсырмалардың әртүрлі типтері мен түрлері 5-9-сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады. Олар білім алушылардың оқу пәндерінің мазмұнын игеруін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Тапсырмалардың әртүрлі типтері мен түрлері мұғалімге білім алушыларда әрі қарай оқу үшін қажетті метапәндік дағдыларды да, белгілі бір пәндік саладағы табысты қызмет үшін қажетті пәндік дағдыларды да қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Оқу мақсаттарына байланысты мұғалім тапсырмалардың әртүрлі типтері мен түрлерін қолдана алады. Сонымен, негізгі пәндік білім мен дағдыларды қалыптастыру үшін репродуктивті тапсырмаларды қолдануға болады, олар үйренген білім мен іс-әрекеттерді көбейтуді қамтиды. Алған білімдерін оқу және танымдық іс-әрекетте, күнделікті өмірде қолдану дағдыларын дамыту үшін жаңа білім мен іс-әрекеттерді құруды көздейтін өнімді тапсырмаларды қолдануға болады. Ойлаудың тәуелсіздігін, шығармашылық белсенділікті, бастаманы, проблемаларды өз бетінше тұжырымдау және шешу қабілетін дамыту үшін ашық, проблемалық, шығармашылық тапсырмаларды қолдануға болады. Ақпаратты іздеу, талдау, түсіндіру, түрлендіру және пайдалану дағдыларын қоса, ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру үшін ақпаратты іздеуге, талдауға, түсіндіруге және пайдалануға байланысты тапсырмаларды пайдалануға болады. Ұжымда жұмыс істеу, басқа адамдармен ынтымақтасу дағдыларын қалыптастыру үшін білім алушылардың бір-бірімен өзара әрекеттесуін талап ететін топтық тапсырмаларды қолдануға болады.

Оқу мақсаттары мен білім алушылардың даму деңгейі үшін тапсырмалардың дұрыс таңдалуы маңызды. Тапсырмалар мазмұнды, қызықты және ынтыландырушы болуы керек. Олар әр білім алушы өз мүмкіндіктеріне сәйкес келетін тапсырманы таңдай алатындай етіп әр түрлі қиындық деңгейіне есептелуі керек.

Оқу тапсырмасы - көп қырлы дидактикалық категория. Бұл оқу процесін құрудың бірлігі. Соңғысының контекстінде оқу тапсырмасы білім беру мазмұнын іске асыру нысаны және құралы ретінде әрекет етеді [1].

Оқу тапсырмасы оқу іс-әрекеті контекстінде қарастырылатын педагогикалық ұғым ретінде мазмұнды іске асыру құралы және іске асыру нысаны болып табылады [2].

Мұғалім білім алушыларға тапсырма бергенде, ол оларға белгілі бір білім мазмұнын береді. Бұл мазмұн таза түрде берілмейді, бірақ тапсырма түрінде жүзеге асырылады. Егер білім алушы бұл тапсырманы орындауға келіссе және оны сәтті орындаса, онда ол ондағы мазмұнды игереді. Бұл процесті жүзеге асыру білім алушының белсенді әрекетін талап етеді және бұл әрекеттің

нәтижесі тапсырма формасынан алынатын және оның бір бөлігіне айналатын оқу материалын игеру болып табылады. Осылайша, оқу тапсырмасы білімді беру құралы ғана емес, сонымен бірге бұл білім ұсынылатын және игерілетін форма болып табылады.

«Оқу тапсырмасы - білім алушыларға қандай да бір оқу (теориялық немесе практикалық) іс-әрекеттерін орындау талабын қамтитын мұғалімнің тапсырма түрі» [3].

Оқу тапсырмасы - білім беру мазмұнын іске асыру құралы және білім алушылар қызметінің негізі. Оқу міндеті - білім алушылардан жеке практикалық тапсырмалардың кең ауқымын шешудің жалпы әдісін (принципін) ашуды және игеруді талап ететін міндет [4].

Оқу тапсырмасының құрылымы мақсатты бөлікті, мазмұнды бөлікті және бағалау критерийлерін қамтиды [4]:

- мақсатты бөлік мотивацияға, мақсат қоюға және жоспарлауға ықпал етеді;

- мазмұны мазмұны әр түрлі ақпарат түріндегі жағдайдан және белгілі бір оқу әрекеттеріне байланысты сұрақтан тұрады;

- бағалау критерийлері қызметті ынталандырады және тапсырманы орындау стандарты болып табылады.

«Түр» ұғымы «тип» ұғымына қарағанда кеңірек. Түр - сыртқы белгілері бойынша бөліну, ал типі - ішкі белгілері бойынша бөліну. Тапсырманың түрі не сұралғанын, ал түрі қалай екенін көрсетеді. Типтеу негізінде түрлердің белгілері айқын болады.

«Тапсырма түрлері» және «тапсырма типтері» оқу процесінде негізгі ұғымдар болып табылады.

1. «Тапсырмалардың түрлері». Бұл термин әдетте олардың мазмұнына, мақсаттарына немесе пішініне негізделген тапсырмалардың әртүрлі санаттарын немесе жіктемелерін білдіреді. Олар орындау форматы (ауызша, жазбаша, практикалық), оларды қолданудың дидактикалық мақсаттары (білімді игеру, білімді бекіту және жүйелеу, дағдыларды қалыптастыру) және т. б. бойынша ерекшеленеді.

2. «Тапсырма типтері». Бұл термин көбінесе олардың түрлеріндегі әртүрлі форматтарды немесе жұмыс құрылымдарын сипаттау үшін қолданылады. Мысалы, жауап таңдау тапсырмалары (бірнеше таңдау), сәйкестік тапсырмалары, қысқа жауап беру тапсырмалары, бос орындарды толтыру тапсырмалары және т. б. болуы мүмкін.

Білім беру тәжірибесінде бұл терминдердің арасындағы нақты айырмашылық бұлыңғыр болуы мүмкін, өйткені көптеген тапсырмалар әртүрлі типтерді қамтиды. Алайда, бұл екі ұғым да білім беру бағдарламалары мен әдістемелерін әзірлеуде шешуші рөл атқаратынын түсіну маңызды, өйткені олар мұғалімдерге оқу мақсаттарына жету үшін әртүрлі және тиімді тапсырмалар жасауға мүмкіндік береді.

Білім алушылардың оқу іс-әрекетінің тиімділігі көбінесе мұғалімнің шеберлігіне байланысты, бұл өзіндік жұмыстың барабар формалары мен түрлерін таңдау қабілетінде, тапсырмалардың мазмұны мен кәсіби бағытында көрінеді.

А.И. Уман, А.И. Пидкасистый және И.Э. Унт, жүргізген зерттеулер негізінде А.И. Уман және М. А. Федорова бірнеше негізгі критерийлерді ескере отырып, оқу тапсырмаларының жіктелуін жасады (1-сурет).

А.И. Уман бойынша оқу тапсырмаларының жіктелуі			
оқу әрекетіне ынталандыру дәрежесі	оқу әрекетінің сипаты	оқу материалын меңгеру деңгейі	оқу процесінің буындары, дидактикалық мақсатты жүзеге асыруға ықпал ететін тапсырмалардың түрлері
- оқу әрекетін ынталандыратын тапсырмалар; - дербес оқу әрекетінің уәждемесін қалыптастыруға арналған тапсырмалар (озық тапсырмалар; шарты жетіспейтін тапсырмалар); - дербес оқу іс-әрекетін орындау процесінде танымдық қызығушылықты сақтауға арналған тапсырмалар; - ынталандырушы әсері жоқ тапсырмалар (репродуктивті тапсырмалар, олар оқу дағдылары мен іскерліктерін дамыту үшін аналогия бойынша орындалады).	- оқу ақпаратына делдалдық ететін тапсырмалар (оқу материалын өз бетінше зерделеуге арналған тапсырмалар); - білім алушының жұмысын оқу материалымен бағыттауға арналған тапсырмалар (оқу материалын түсінуге бағытталған тапсырмалар): а) бақылау жүргізуге арналған тапсырмалар; б) мәтінмен жұмыс істеуге арналған тапсырмалар; в) іскерліктер мен дағдыларды қалыптастыруға бағытталған тапсырмалар.	- репродуктивті тапсырмалар (еліктеу негізінде орындалады; үлгі бойынша немесе таныс жағдайда білімді қолдану негізінде орындалатын жаттығу әрекеттері); - реконструктивті-вариативті (білім алушылардан алған білімдерін олардан аз дәрежеде ерекшеленетін жағдайларда қолдануды талап етеді); - шығармашылық (оларды шешудің жолын табу үшін көп күш қажет. Білім алушылар алынған білімді тек қолданбайды, жаңа білім де алады).	- оқу материалын қабылдауға дайындық үшін (білім алушыны жаңа ақпаратты игеруге жетелейтін тапсырмалар; орындау олар, білім алушы жаңа ақпаратты жақсы түсіну үшін қажетті оқу материалын еске түсіру; жаңа тақырыпты үйренуге негіз болатын білімді қайталайды және т. б.) - білімдерін, біліктері мен дағдыларын бекіту үшін; - білімді практикада қолдану үшін.

1-сурет. А.И. Уман бойынша тапсырмалардың жіктелуі

Ғалымдар тапсырма түрлерінің келесідей классификациясын бөліп көрсетеді:

- **оларды қолданудың дидактикалық мақсаттарына сәйкес:** 1) білімді игеру, білімді бекіту және жүйелеу, іскерлік пен дағдыларды қалыптастыру үшін; 2) танымдық, практикалық, жалпылау.

- **шешілетін міндет типтеріне байланысты:** танымдық, шығармашылық, зертеушілік және т.б.;

- **мәселелік деңгейіне байланысты:** репродуктивті, репродуктивті-зертеушілік, зерттеушілік (шығармашылық);

- **білім алушылардың өзара байланысу сипатына қарай:** фронтальды, топтық, жекелеген;

- **ғылыми таным әдісі бойынша :** теориялық, экспериментальдық, модельдеу, бақылаушылық, классификациялық, жалпылау, жүйелеу.

Оқыту тәжірибесінде дидактикалық мақсат бойынша жіктелген тапсырмалардың келесі түрлері жиі кездеседі:

- **білімді меңгеруге арналған тапсырмалар:** мәтінді оқу (оқулық, дерек көз,

қосымша әдебиет); мәтін жоспарын құрастыру; мәтін құрылымын графикалық бейнелеу; мәтінді конспектілеу; мәтіннен үзінділер жазу; сөздіктер мен анықтамалықтармен жұмыс; нормативтік құжататремн танысу; зертеушілік жұмыстар; аудио-, бейнежазбаларды қолдану; электронды ақпараттық ресурстармен және Internet ресурстарымен жұмыс;

- **білімді бекіту және жүйелеуге арналған тапсырмалар:** дәріс конспектісімен жұмыс (мәтінді өңдеу); оқу материалымен қайталап жұмыс жасау (оқулық, дерек көзі, қосымша әдебиеттер, аудио-, бейнежазбалар); жауап жоспарларын және тезистерін құрастыру; оқу материалын жүйелеу үшін альбомдар, сызбалар, кестелер, сөзжұмбақтар құрастыру; нормативтік құжаттарды зертеу; тестілік тапсырмаларды орындау; бақылау сұрақтарына жауап беру; аннотациялау, рефераттау, мәтінді рецензиялау; эссе жазу, ой-талқы хаттары, шығарма; семинарға, конференцияға сөз сөйлеуге хабарлама дайындау; реферат, баяндама дайындау; нақты тақырып бойынша глоссарий, сөзжұмбақ, библиография дайындау; компьютерлік бағдарламалармен жұмыс; емтихан тапсыруға дайындалу;

- **іскерлік және дағдыларды қалыптастыруға арналған (құзыреттіліктер):** үлгі бойынша тапсырмалар мен жаттығуларды орындау; вариативті тапсырмалар мен жаттығуларды орындау; сызбалар дайындау; іскерлік ойындарға даярлану; ғылыми және тәжірибелік конференцияларға қатысу; газет, теле бағдарламалар шығару, көрселер ұйымдастыру; жобалар, тәжірибелік модельдер және үлгілер құрастыру; ескертпелер, ұсыныстар, кеңестер құрастыру.

Тапсырмаларды дидактикалық мақсат бойынша жіктеу мұғалімдерге пәнді оқудың, білім алушылардың пәндік және метапәндік дағдыларды

игеруінің дидактикалық мақсаттарына сәйкес оқу жұмысы үшін тапсырманың бір немесе басқа түрін таңдаған жөн.

Білімді меңгеруге арналған тапсырмалар

Мәтінді оқу тапсырмасы (оқулық, дерек көзі, қосымша әдебиет) – бұл білім алушының оқитын пәні бойынша белгілі бір тақырып бойынша білімді меңгеру үшін жасалған жұмысы. Әдебиеттерді оқу білімді меңгеру үшін және оны қалыптастыру және тереңдету үшін қажет.

Мәтінді оқу тапсырмасы келесі талаптарға сай болуы керек:

1. Білім алушылар мәтіннен не іздеу керектігін көрсетіңіз (мысалы, негізгі идея, мәліметтер, қорытындылар).
2. Мәтінді қалай оқу керектігін көрсетіңіз (шолу, үстірт оқу, мұқият оқу).
3. Мәтінге қысқаша кіріспе беріңіз, оның маңыздылығын немесе оқу тақырыбымен байланысын түсіндіріңіз.
4. Мәтінді түсінуді тексеруге бағытталған нақты сұрақтар немесе тапсырмалар ұсыныңыз.
5. Оқу және тапсырманы орындау үшін ұсынылған уақытты көрсетіңіз.
6. Білім алушылардың жауаптарын қалай ұсыну керектігін анықтаңыз (жазбаша, ауызша, жоба түрінде).
7. Мәтінді түсіну және тапсырмаларды орындау қалай бағаланатынын сипаттаңыз.

Дүниежүзілік тарих пәнінен тапсырма мысалы,

Тапсырма: Француз революциясы туралы ұсынылған тарихи дереккөзді оқыңыз. Сіздің мақсатыңыз - революцияның себептерін, оның негізгі оқиғалары мен салдарын анықтау. Оқығаннан кейін келесі сұрақтарға жауап беріңіз:

1. *Француз революциясын қандай әлеуметтік және экономикалық факторлар тудырды?*
2. *Француз қоғамы мен үкіметінде революция қандай ұзақ мерзімді өзгерістер тудырды?*

Тапсырмаға арналған нұсқаулар:

Тапсырманы оқу және орындау үшін ұсынылатын уақыт-30 минут. Жауаптарды жазбаша түрде ұсыныңыз. Тапсырма дескрипторларға сәйкес бағаланады:

- *француз революциясының себептері анықталды;*
- *француз революциясының негізгі оқиғалары анықталды;*
- *француз революциясының салдары және француз қоғамындағы революция тудырған өзгерістер анықталды.*

Білім алушыларға оқу бойынша өзінің уақытын және әрекетін тиімді пайдалану үшін оқудың түрлі техникаларын ұсынуға болады.

Әдебиеттерді тиімді оқу нұсқаларының бірі *екі кезеңді оқу техникасы*:

1-ші кезең шолып оқу, бұл кезеңде білім алушы деректі(могорафия, оқулық және т.б.) шолып (танысу) оқуды жүзеге асырады:

- автормен, деректің мазмұнымен танысады;
- деректің аннотациясы және кіріспесімен танысады

- дерек тарауларының/бөлімдерінің алғашқы 3-4 сөйлемін оқиды;
- диагоналі бойынша шолып оқиды.

Бұл кезең мазмұн, автордың негізгі идеялары туралы жалпы түсініктерін қалыптастырады, кітап мазмұны өзіндік жұмыс тапсырмасына сәйкес келеді ме деген сұраққа жауап береді (өзіндік жұмыс тапсырамасында берілген сұрақтарға жауап бар ма) және соның негізіндеары қарай оны зерттеу қажет пе деген шешім шығарады. Оқудың осы кезеңінде табылған оқу ақпараттары бар беттер белгіленеді (стикерлермен, бетбелгілермен немесе блокнотқа қажетті тарау/бөлім беттерін жазып алу арқылы).

2-кезең таңдап оқу кезеңі, алдыңғы шолып оқу кезеңінде белгілеп алған бөліктерін білім алушы тереңдеп оқиды, дәптеріне ескерпелер жазады (конспект жазады немесе тезситер жазады). Оқудың бұл кезеңі өзінің көзқарастарын, пікірлерін, бағалауын, пайымдауын қалыптастыру үшін және тақырып бойынша қорытынды шығару үшін мәтін мазмұнын терең түсінуге бағытталады. Оқу барысында білім алушы автордың негізгі идеяларын түсініп, оның ғылыми көзқарастарын дәлелдейтін оның негізгі аргументтерін және делелдемелерін бөліп көрсетуі керек. Деректегі мәтін мазмұнын түсінуді жеңілдету үшін «Кім?/ Не? Неліктен? Не себепті? Қалай?» деген сұрақтар жүйесін пайдалануға болады.

Мәтінді оқу кезінде «Түртіп оқу» техникасын пайдалану қажет. Бұл техника мәтінді оқу кезінде белгілі және белгісіз ақпаратты бөліп көрсете отырып, саналы түрде оқуға және ары қарай талдау үшін қарама-қайшылықтар мен мәселелерді анықтауға мүмкіндік береді.

Бұл оқу техникасын пайдалану кезінде арнайы бөліктері бар форма (11 кесте) толтыралады.

V – таныс ақпарат	+	-	?
	- мен үшін жаңа ақпарат	менің көзқарастарыма қарама-қайшы	– сұрақтарым бар

11 кесте. Оқу кезінде белгілеп отыру үшін толтыруға арналған форма

«V – таныс ақпарат» бағанына білім алушы оқыған мәтіннің өзі үшін бұрыннан белгілі болған негізгі идеяларын жазады. «+ - мен үшін жаңа ақпарат» бағанына бұл дерек көзінен алғаш рет оқыған мәліметтерін жазады. «- менің көзқарасымға қарама-қайшы» бағанына білім алушы өзі келіспейтін және осы тақырып төңірегіндегі оның көзқарастарына сәйкеспейтін ақпараттарды жазады. «? – сұрақтарым бар» бағанына осы дереккөзін оқу барысында толғандыратын сұрақтарына жеткілікті ақпарат таппаған сұрақтарды жазады.

Осылайша, білім алушы осы формада курстастарынан және оқытушыдан жауап алғысы келетін талқылауға арналған сұрақтарды бөліп көрсетеді.

Білім алушыларды оқу жұмысы барысында әдебиеттерді оқуға ынталандыру үшін (арнайы немесе шығармашылық) сабақта оқығандарды түрлі формада дискуссия, квест-ойын немесе басқа да зияткерлік ойын түрінде талқылаулар өткізу қажет, соның барысында білім алушылар оқу барысында меңгерген білімін қолдана алады.

Мәтінді оқуды бағалау критерийлері:

- оқығанның түйінді идеяларын түсінуі;
- автордың тақырыпты зерттеуге/талқылауға қосқан үлесін түсіну;
- оқылған мәтін мазмұны бойынша өз пікірін, өзіндік көзқарасын білдіре алуы.

Конспектілеу тапсырмасы – бұл белгілі бір тақырып немесе пән мәселесі бойынша білім алушының білімдерін меңгеруге бағытталған жұмысы. Көптеген дереккөздері көрсеткендей конспектілеу - бұл белгілі бір тақырып бойынша немесе мәселені зерттеу мақсатымен көлемді материал мазмұнын сипаттау үшін жазбаша формада қысқаша жазу. Қолданылатын техникаға байланысты конспектілеу қарапайым тұрғыда алғанда дереккөзін қысқаша мазмұндап жазу немесе өзіндік көзқарасын және тұжырымдарын қалыптастыру негізінде қайта мән беріп түсініп жазу.

Конспектілеу тапсырмасы келесі талаптарға сай болуы керек:

1. Конспектіде мәтіннің қандай аспектілерін немесе тақырыптарын бөлектеу керектігін нақтылаңыз.
2. Конспектінің қандай форматы күтілетінін сипаттаңыз (мысалы, жоспар, тезистер, схема).
3. Конспектінің қалаған көлемін анықтаңыз.
4. Бүкіл мәтінді қайталаудың орнына негізгі идеялар мен дәлелдерді бөлектеу қажеттілігін атап өтіңіз.
5. Конспектінің анықтығы, толықтығы және ұйымдастырылуы қалай бағаланатынын анықтаңыз.

География тапсырмасының мысалы:

Тапсырма: Жаһандық жылынуудың мұхит ағындарына әсері туралы берілген мәтінді зерттеңіз. Мұхит ағындарының өзгеру себептері, олардың жаһандық климат пен теңіз экожүйесіне әсері сияқты негізгі ойларды бөліп көрсететін конспект жасаңыз.

Тапсырмаға арналған нұсқаулар:

- Конспектіде экожүйегенің негізгі себептерін, салдарын және әсерін нақты көрсетіңіз.
- Ақпаратты ұйымдастыру үшін қысқаша тіркестер мен тармақтарды қолданыңыз.
- Конспект көлемі бір бетпен шектеледі.
- Егжей-тегжейлі қайталаудан аулақ бола отырып, негізгі ақпаратты бөлуге назар аударыңыз.

Реферат дескрипторлар бойынша бағаланады:

- *жаһандық жылырудың әсерінен мұхит ағындарындағы өзгерістердің негізгі аспектілері анықталды.*

Конспектілеу техникасы:

- «Корнелл әдісі» - Корнелль университетінің профессоры Уолтер Пок құрастырған конспектілеу техникасы. Аталған техника сыни ойлау және ақпаратты талдау дағдыларын дамытуға бағытталған. Осы техниканы пайдалану кезінде дереккөзінен тақырып бойынша барлық мәтін механикалық тұрғыда көшірілмейді, "Тақырыптың негізгі идеялары" бөліміне сәйкес келетін тақырыптың негізгі идеялары ғана көшіріліп жазылады, ары қарай білім алушы бұл идеяларды өзі қалай түсінетіндігі туралы жазбалар жасайды, әрбір идея бойынша жекелеген түрде "Тақырыптың негізгі идеялары туралы білім алушының жазбалары" деген сәйкесінше бөліміне жазады, жоғарыда айтылған жазбалар негізінде білім алушы тақырып бойынша қорытындылар шығарады және оны "Тақырып бойынша қорытындылар" бөліміне енгізеді (12 кесте). Осы техника материалды тереңірек оқуға және оның мазмұнынан негізгі идеяларды бөліп алуға, оны қайта қарастырып, соның негізінде жалпыалғанда тақырып бойынша өзінің жалпылауларын және қорытындыларын шығаруға негіз болады.

Тақырыптың негізгі идеялары	Тақырыптың негізгі идеялары бойынша білім алушының жазбалары
Тақырып бойынша қорытындылар	

12 кесте. «Метод Корнелл әдісі» бойынша конспектілеу техникасы

- «Екі жақты күнделік» әдісі - дерек материалын саналы түрде түсінуге және мазмұны немесе оның негізгі идеялары бойынша өзіндік қатынасын, пікірін, қорытындыларын қалыптастыруға негізделген конспектілеу техникасы. Осы техника көп көлемді материалды өңдеуде тиімді және білім алушыдан оқыған материалын саналы түрде түсінуін және оған қатысты өзінің пікірін, қорытындыларын және қатынастарын қалыптастыруды талап етеді (13 кесте).

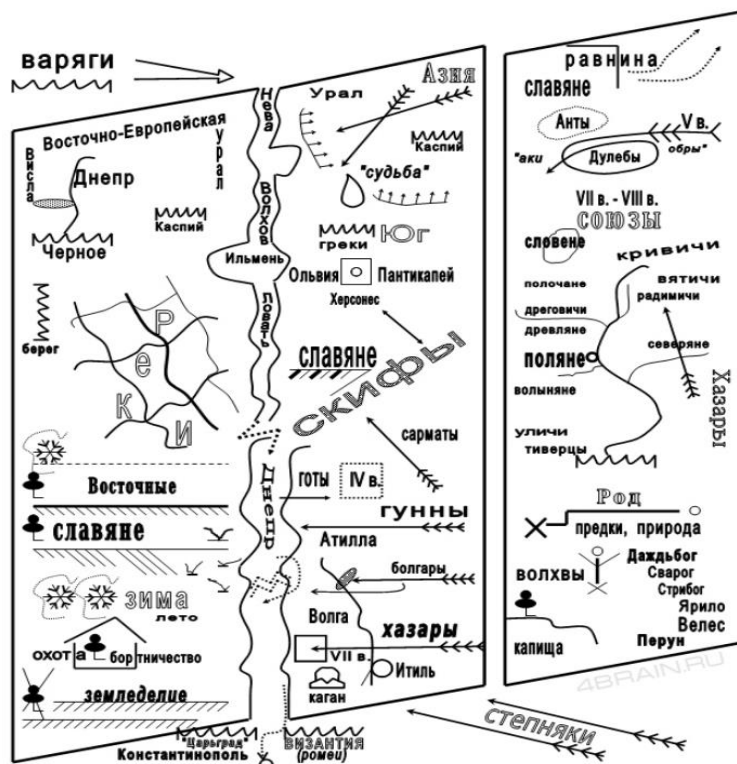
Дерек көзінің цитаталары, түйінді идеялары	Талқылаулар, қорытындылар, пікірлер, қатынастар, цитаталар, түйінді идеяларға қатысты бағалаулар

13 кесте. «Екі жақты күнделік» конспектілеу техникасы

- «В. Шаталовтың тірек сигналдар әдісі» дерек материалдарын графикалық тәсілмен конспектілейтін тірек конспект әдісі. Ол материалды саналы түрде түсініп, оны өз түсінігін мәтіннің мағыналық маңызын белгілер жүйесі арқылы визуализациялауға негізделген әдіс түрі.

Тірек конспектісі дегеніміз "құрылымдық жағынан өзара байланысты және өзара байланысты элементтер ретінде мағыналар, ұғымдар, идеялар жүйесін алмастыратын көрнекі құрылымды білдіретін тірек сигналдардың жүйелік жиынтығы" деп түсіндіріледі (Калмыкова Н.В., Петряева с. Ф.).

Тірек конспектілері білім алушыларға тақырып мазмұнын белгілер мен символдармен ашатындай сызбалы сурет түрінде көлемді материалды қысқаша бейнелеуге мүмкіндік береді. (8 сур) (<https://4brain.ru/blog/>).

Сур. 8. Дүние жүзі тарихы бойынша тірек конспект үлгісі

В. Ф. Шаталов тірек конспектісін жасаудың келесідей конспектісін ұсынады (Калмыкова Н. В., Петряева С. Ф.):

1. Оқу материалын мұқият оқыңыз, мәтіннің мағыналық бөліктеріндегі негізгі өзара байланыстар мен өзара тәуелділікті бөліп алыңыз.

2. Басты ойды бөліп көрсетіңіз және олады мәтінде берілген реттілік бойынша орналастырыңыз.

3. Қағаз бетіне қысқаша жазбалардың алғашқы қолжазбалық нұсқасын дайындаңыз.

4. Бұл жазбаларды жекелеген сөздер, белгілі бір сигналдар, суреттер, сызбалар түріндегі тірек сигналдарына айналдырыңыз.

5. Сигналдарды блокқа біріктіріңіз.

6. Блоктарды ерекшелендіріп контурмен және графикалық түрде бөліп көрсетіңіз және олардың арасындағы байланыстарды көрсетіңіз.

7. Кодтау тәсілін таңдаңыз (әртүрлі шрифтер, түстер және т.б. пайдалану)

Тірек конспектілерін дайындау білім алушылардың абстарктілі және сыни ойлау дағдыларын, шығармашылығын дамытады, ауызша сөйлеуін дамытуға ықпал етеді, себебі білім алушылар жазылған мәтінді жаттап алмайды, оқымайды, тірек конспекті сызбасындағы символар мен белгілер арасындағы байланысты ауызша түсіндіреді.

Білімді бекіту және жүйелеуге арналған тапсырмалар

Графикалық сызбаларды құрастыру (графикалық органайзер) – үлкен көлемді ақпаратты логикалық тәртіппен құрылымдау және жүйелеудің бейнелік әдісі. Олар білім алушыға күрделі ақпаратты қарапайым түсінікті тілде сызбаша түрде ұсынуға көмектеседі.

Педагогикалық әдебиеттерде графикалық органайзерлердің келесідей түрлері бар:

- **Тізбектік органайзерлер** (ақпараттың өзара байланысын және реттілігін, тізбектілігін көрсету үшін қолданылады): уақыт шкаласы, блоктық диаграммалар, циклдық диаграммалар (7 сур.).

Тізбектік органайзерлер өзара байланысты визуализациялау және білімді жүйелеу үшін қолданылады. Олар білім алушыларға материалды жақсы түсінуге және есте сақтауға көмектеседі.

Уақыт шкалалары тарихи оқиғаларды хронологиялық тәртіпте көрсету үшін қолданылады.

Блоктық диаграммалар процестегі немесе алгоритмдегі дәйекті қадамдарды көрсету үшін пайдалы.

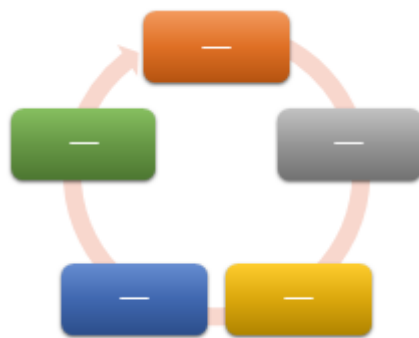
Циклдік диаграммалар су циклі немесе ағзаның өмірлік циклі сияқты қайталанатын процестерді суреттеу үшін өте қолайлы. Бұл құралдар оқу материалын терең түсінуге және аналитикалық дағдыларды дамытуға ықпал етеді.

Уақыт шкаласы

Блоктық
диаграммалар

Циклдық диаграммалар

Сур. 7. Тізбектік органайзерлер формасы

Уақыт шкаласы тарихи оқиғалар бойынша білім алушылардың білімін шоғырландыру және жүйелеу мақсатында тарих тапсырмаларында жиі қолданылады. *Мысалы, қазақ хандарының: Хақназар хан, Қасым хан, Тәуке хан, Есім ханның билік ету кезеңдерін хронологиялық ретпен орналастырыңыз.*

Блоктық диаграммалар білім алушылардың білімін бекіту және жүйелеу мақсатында әртүрлі пәндер бойынша тапсырмаларда қолданылады. Блоктық диаграмма тапсырмалары әртүрлі объектілерді немесе заттарды жіктеуге немесе теруге, топтастыруға бағытталған. *Мысалы, қазақ тілі бойынша ұсынылған сөздер сөйлеудің қай бөлігіне жататынын анықтауға тапсырма ұсынуға болады: зат есім, сын есім немесе етістік.*

Тізбектік органайзерлерді қолданатын тапсырмалардың мысалдары,

1. *Дүниежүзілік тарих (уақыт шкаласы): Екінші дүниежүзілік соғыстың негізгі оқиғаларын көрсететін уақыт шкаласын жасаңыз. Маңызды күндерді, негізгі оқиғаларды және олардың қысқаша сипаттамасын қосыңыз. Оқиғалардың хронологиялық тәртіпте орналасқанына және шкалада нақты белгіленгеніне көз жеткізіңіз.*

2. *Биология (циклдік диаграмма): көбелектің өмірлік циклін көрсететін циклдік диаграмма сызыңыз. Дамудың барлық кезеңдерін қосыңыз (жұмыртқа, құрт, қуыршақ, ересек көбелек) және әр кезеңде болатын негізгі процестерді сипаттаңыз.*

3. *География (блоктық диаграмма): су айналымы процесін бейнелейтін блоктық диаграмма жасаңыз. Булану, конденсация, жауын-шашын, ағын және инфильтрация сияқты қадамдарды көрсетіңіз және олардың арасында судың қалай қозғалатынын көрсетіңіз.*

Уақыт шкаласы, блоктық диаграммалар немесе циклдік диаграммалар сияқты тізбектік органайзерлерді құру тапсырмасын әзірлеу кезінде маңызды:

1. Қандай ақпаратты немесе процесті визуализациялау керектігін нақты көрсетіңіз.

2. Қандай оқиғаларды, фактілерді немесе ұғымдарды қосу керектігін көрсетіңіз.

3. Ұйымдастырушының қандай түрін қолдану керектігін анықтаңыз (уақыт шкаласы, блоктық диаграмма, циклдік диаграмма).

4. Ақпараттың қаншалықты егжей-тегжейлі және дәл болуы керектігін анықтаңыз.

5. Жұмыстың қалай бағаланатынын сипаттаңыз.

- **Салыстыру мен сәйкестендіру органайзерлері** (салыстырылатын объектілердегі жалпы және ерекшеліктерді айқындау үшін қолданылады): Венн диаграммасы, Т-кесте (8 сурет).

Венн диаграммасы және Т-кесте сияқты салыстыру және сәйкестендіру органайзерлері білім алушылардың білімін жүйелеу және бекіту мақсатында екі немесе одан да көп объектілер немесе тұжырымдамалар арасындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтарды талдау және анықтау үшін қолданылады.

Венн диаграммасы қиылысатын шеңберлерді білдіреді, мұнда әр шеңбер бір нысанды білдіреді, ал қиылысу ортақ белгілерді көрсетеді.

Т-кесте - бұл екі бағаналы кесте, онда бір баған бір объектінің сипаттамаларын, ал екіншісінде екіншісін көрсетеді, салыстыру мен контрастты талдауды жеңілдетеді. Бұл құралдар салыстырмалы ақпаратты құрылымдау және визуализациялау үшін тиімді.

Венн диаграммасы

Иә/қолдаймын	Жок/Қарсымын

Т-кесте

8 сурет. Салыстыру мен салғастыру органайзерлерінің формалары

Салыстыру және сәйкестендіру органайзерлері екі нысанды салыстыру арқылы білім алушылардың білімін жүйелеу және бекіту үшін де қолданылады.

Мысалы, биологияда Венн диаграммасын пайдаланып, өсімдік пен жануар жасушасының құрылымы мен қызметін салыстырыңыз. Жануарлар жасушаларымен салыстырғанда өсімдік жасушаларында жасуша қабырғасының, хлоропласттардың және вакуольдердің болуы сияқты олардың құрылымындағы негізгі ұқсастықтар мен айырмашылықтарды сипаттаңыз. Бұл айырмашылықтар ағзадағы жасушалардың қызметіне қалай әсер ететінін талқылаңыз. Айырмашылықтар мен жалпы белгілерді нақты көрсету үшін жауабыңызға диаграммаларды қосыңыз.

Әдебиетте, екі өлеңді оқып, осы мәтіндерді салыстыру және талдау үшін Т кестесін пайдаланыңыз. Кестенің бір жағына бірінші бөліктің негізгі сипаттамаларын, тақырыбын, стилін, негізгі кейіпкерлерін, негізгі оқиғаларын, ал екінші бөліктің сәйкес элементтерін енгізіңіз. Т-кестенің соңында осы шығармаларды салыстыру олардың тақырыптары мен идеяларын жақсырақ түсінуге қалай көмектескенін түсіндіріп, қорытынды жазыңыз.

Салыстыру және сәйкестендіру органайзерлерін қолдана отырып тапсырмаларды әзірлеу кезінде келесі ұсыныстарды ескеру қажет:

1. Қандай объектілерді, ұғымдарды немесе құбылыстарды салыстыру керек екенін нақты көрсетіңіз.

2. Тапсырма үшін ұйымдастырушының қай түрі (Венн диаграммасы, Т кестесі) жақсы екенін анықтаңыз.

3. Ұйымдастырушының әр бөлігіне қандай ақпаратты қосу керектігі туралы нақты нұсқаулар беріңіз.

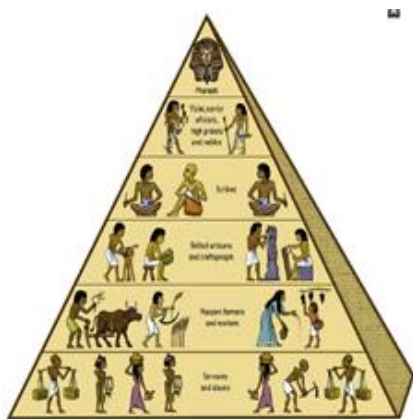
4. Салыстыру объектілерінің жалпы және ерекше белгілерін анықтау мен талдаудың маңыздылығын атап өту.

5. Дайын ұымдастырушының қалай безендірілуі және ұсынылуы керектігін анықтаңыз.

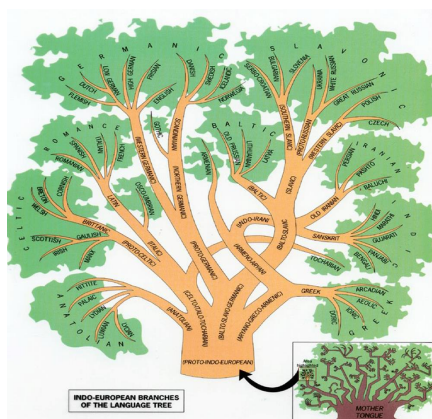
6. Тапсырманы бағалау үшін критерийлер мен дескрипторларды орнатыңыз.

- **Иерархиялық оргайзерлер** (иерархиялық тізбектілікті және көп деңгейлі классификациялауды бейнелеу үшін қолданылады): пирамида, дерево, кластер (9 сур.).

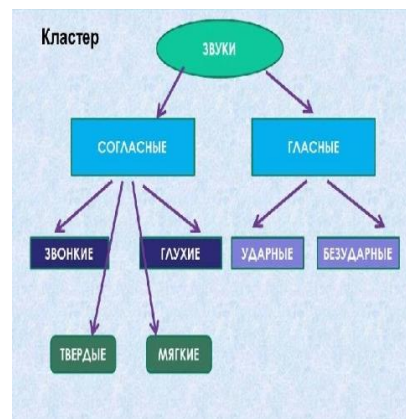
Пирамидалар, ағаштар және кластерлер сияқты иерархиялық оргайзерлер иерархиялық құрылымды визуализациялау және ақпараттың көп деңгейлі жіктелуі арқылы білім алушылардың білімін бекіту және жүйелеу үшін қолданылады. Олар ақпаратты құрылымдық және оңай қабылданатын түрде ұсынуға көмектеседі. Пирамидалар маңыздылық немесе деңгей иерархиясын тиімді көрсетеді, ағаштар тармақталған қатынастарды бейнелейді, ал кластерлер байланысты ұғымдарды немесе категорияларды топтастыруға көмектеседі. Бұл оргайзерлер күрделі тақырыптар мен ұғымдарды түсінуді жақсарту үшін оқытуда кеңінен қолданылады.

Пирамида

Ағаш

Кластер

9 сурет. Иерархиялық оргайзерлер формасы

Иерархиялық оргайзерлерді қолданатын тапсырмалардың мысалдары, Пирамида (Тарих): белгілі бір кезең тарихындағы оқиғалардың маңыздылық иерархиясын талдау үшін пирамида жасаңыз. Пирамиданың жоғарғы жағында ең маңызды оқиғаны орналастырыңыз, содан кейін негізге маңыздылығы төмендейді.

Ағаш (Биология): тірі организмдерді жіктеу үшін ағашты пайдаланыңыз. Өмірдің домендерін, бұтақтарда-патшалықтарды түбегейлі көрсетіңіз, содан кейін сыныптарды, отрядтарды, отбасыларды, тұқымдар мен түрлерді таратыңыз.

Кластер (әдебиет): әдеби шығарманы талдау үшін кластер жасаңыз. Ортасында шығарманың атауын көрсетіп, айналасында автор қолданатын

негізгі тақырыптарды, кейіпкерлерді, сюжеттік желілерді және әдеби құралдарды таратыңыз.

Иерархиялық органиайзерлерді қолдана отырып, тапсырмаларды әзірлеу кезінде:

1. Білім алушылар нені түсінуі керек немесе қандай дағдыларды дамыту керектігін нақты айтыңыз.

2. Бұл ақпараттың сипатына байланысты пирамида, ағаш немесе кластер болатынын анықтаңыз.

3. Органиайзерді қалай толтыру керектігін, қандай ақпаратты қосу керектігін және оны қалай құрылымдау керектігін сипаттаңыз.

4. Білім алушыларға ақпаратты ұйымдастыруға көмектесу үшін мысалдар немесе шаблондар беріңіз.

5. Білім алушыларды ақпаратты сыни тұрғыдан талдауға және өз бетінше байланыс орнатуға ынталандыру.

- **Концептуальдық органиайзерлер** (ақпаратты құрылымдау үшін және фактілер, мәліметтер және т.б. арасындағы өзара байланысты бейнелеу үшін қолданылады): ментальдық карталар, концепт-карталар (10 сур.).

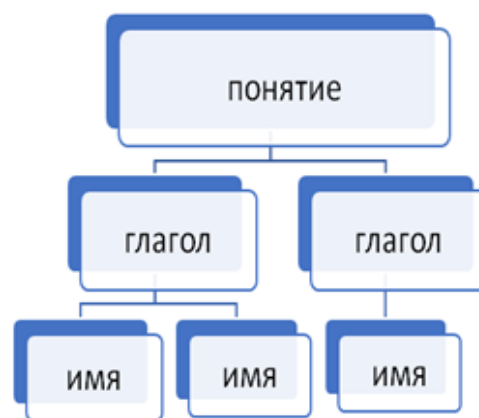
Ментальдық карталар мен концепт карталар сияқты концептуальдық органиайзерлер ақпаратты құрылымдау және әртүрлі фактілер мен деректер арасындағы қатынастарды визуализациялау үшін қолданылады.

Ментальдық карталар тақырыпты терең түсінуге ықпал ете отырып, негізгі идея мен оның ішкі бөлімдері арасындағы байланыстарды көрсетуге көмектеседі.

Концепт карталар ұғымдар арасындағы күрделі байланыстарды бейнелеуге қызмет етеді, оларды әр түйін жеке элементті немесе идеяны білдіретін желі ретінде ұсынады. Бұл құралдар ақпаратты түсіну мен есте сақтауды жақсарту үшін білім беру процесінде кеңінен қолданылады.

Ментальды карта

Концептуалды карта

10 сурет. Концептуальды органиайзерлер формасы

Мысалы,

1. *Ментальдық карталар (География): әлемнің Климаттық аймақтарын зерттеу үшін ақыл-ой картасын жасаңыз. Орталықта «климаттық аймақтарды» көрсетіңіз, сол жерден негізгі аймақтарға бұтақтарды салыңыз (тропикалық, қоңыржай және т.б.), әр аймақтың сипаттамаларын, соның ішінде температураны, жауын-шашын мен өсімдіктерді қосыңыз.*

2. *Концепт карталар (Химия): периодтық жүйенің химиялық элементтерін зерттеу үшін тұжырымдамалық картаны пайдаланыңыз. Орталықта «элементтердің периодтық кестесін» орналастырыңыз, сол жерден әр топтағы элементтердің негізгі қасиеттері мен мысалдарын көрсете отырып, әр түрлі элементтер тобына (сілтілі металдар, галогендер және т.б.) тармақтар салыңыз.*

Ментальдық карталары мен концепт карталар сияқты концептуалдық организаторлар қолдана отырып, тапсырмаларды әзірлеу кезінде:

1. Организатор қандай тақырыпты немесе тұжырымдаманы зерттеуге арналғанын нақтылаңыз.

2.: Қалай бастау керектігін, қандай негізгі ұғымдарды немесе фактілерді қосу керектігін түсіндіріңіз.

3. Фактілерді тізіп қана қоймай, олардың байланысын көрсету керек екенін атап өту керек.

4. білім алушыларға организатор құрылымы мен мазмұнын дербес анықтауға мүмкіндік беру маңызды.

Іскерлік және дағыдаларды (құзыреттіліктерді) қалыптастыруға арналған тапсырмалар:

Мультимедиялық презентациялар дайындау – бұл білім алушылардың мультимедиялық презентацияларды қолдана отырып, ақпаратты жүйелеу және құрылымдау және бейнелеп көрсету үшін қолданылатын жұмыс түрі.

Мультимедиялық технологияны қолдана отырып орындалатын келесідей тапсырма түрлері бөлініп көрсетіледі:

- тақырыптық презентация, оқылып жатқан пәннің белгілі бір тақырыбы бойынша ақпараттық сипаттайтын және фактілер мен мәліметтерді көрсететін презентация түрі;

- оқу немесе оқу-зерттеушілік жоба презентациясы, зерттеудің ғылыми аппаратын бейнелейді (өзектілігі, мәселесі және мақсаты, зерттеу болажамы мен міндеттері), зерттеу құралдары (зерттеу және диагностикалау құралдары) зерттеудің кезеңдері мен нәтижелері;

- презентация-есеп, жүргізілген зерттеушілік жұмыс, зертханалық жұмыстар туралы талдаулар мен қорытындыларды бейнелейді және т.б.

Мультимедиялық презентацияны бағалаудың критерийлері келесідей болуы мүмкін:

- тақырыптың ашылуы;

- презентацияның безендірілуі (графикалық безендірудің болуы, жеткіліктілігі және негізділігі: сызбалар, суреттер, диаграммалар, фотографиялар, бейне материалдар)

- материалдың ұсынылуы (ауызша баяндау, конспектіге сүйеніп сөйлеу).

Мультимедиялық презентацияны дайындау бойынша тапсырмаларды әзірлеуге арналған ұсыныстар:

1. Презентация арқылы қандай білім немесе дағдыларды бекіту керектігін көрсетіңіз.

2. Білім алушыларға нақты тақырып беріңіз немесе оны өзіңіз таңдауға мүмкіндік беріңіз.

3. Презентацияда қандай ақпарат ұсынылуы керек екенін анықтаңыз.

4. Қандай мультимедиялық элементтерді (суреттер, графиктер, бейнелер) пайдалану керектігін көрсетіңіз.

5. Тапсырма қалай бағаланатынын сипаттаңыз.

Кейс-тапсырмасын орындау. Кейс — бұл шынайы фактілерге сүйенетін болған оқиғалар мен жағдаяттарды сипаттап мазмұндайтын тарих. Ол ситуацияға талдау жүргізуді, негізгі шешімдерді шығару және қабылдауды талап ететін шынайы мәселені сипаттайды. Кейстің мәні оның анықтамасының түйінді сөздерінде сипатталған: тарих, фактілер, өткен шақ, шешімді шығару және қабылдау. Кейс әрқашан белгілі бір мақсаттарға (оқыту/зерттеу) қол жеткізу үшін құрастырылады және пайдаланылады. қандай да бір мақсат қоймай болған оқиғаны қарапайым сипаттап беретін қарапайым оқиға тарихынан кейстің басты айырмашылығы осы.

Кейс түрлері:

- иллюстративті кейстер, олардың мақсаты білім алушыларды белгілі бір жағдаяттарда дұрыс шешім қабылдауға белгілі бір практикалық мысалдар негізінде үйрету;

- мәселені қалыптастыратын оқу кейстері, онда нақты бір кезеңдегі уақытта жағдаяттар сипатталады, мәселе анықталады және нақты құрастырылады; ондай кейстің мақсаты - жағдаятты диагностикалау және көрсетілген мәселе бойынша өз бетінше шешім шығару;

- мәселені қалыптастырмайтын оқу кейстері, алдыңғы нұсқаға қарағанда күрделі жағдаят сипатталады, онда мәселе нақты анықталмаған, статистикалық мәліметтер, қоғамдық пікірдің, үкімет мүшелерінің бағалауы ғана берілген және т.б., осындай кейстің мақсаты - өзбетінше мәселені анықтау, қолд бар ресурстарды талдай отыра оны шешудің баламалы жолдарын ұсыну;

- қолданбалы жаттығулар, нақты қалыптасқан жағдаяттар сипатталады, одан шығу жолы ұсынылады, бұл кейстің мақсаты мәселені шешу жолын іздестіру.

Кейсті құрастыруға қойылатын талаптар:

- құрастыру мақсаты нақты қойылған жағдаятқа сәйкес болуы;
- күрделілік деңгейінің болуы;
- түрлі өмірлік аспектілерде типтік жағдаяттарды бейнелеуі керек;

- дискуссия тудыра алуы;
- бірнеше балама шешімдерді таңдай алу мүмкіндігінің болуы;
- мәселені баяндауда жалпы негіздің сақталуы.

Кейс-тапсырманы орындауды бағалаудың критерийлері:

- Кейс мәселесін анықтау;
- Жағдаятты шешу;
- ақпаратты өңдеудің кендігі және тереңдігі;
- түрлі ақпарат көздерін пайдалану.

Оқу жобасын құрастыру – практикалық, шығармашылық немесе зерттеушілік сипаттағы мәселені шешу барысындағы оқу-танымдық іс-әрекеттің белгілі бір өнімін құрастыру бойынша білім алушылардың жұмысы.

Білім алушылардың жобалық іс-әрекетінің өнімі келесілер болуы мүмкін: сценарий, мереке, бейнефильм, әлеуметтік жарнама, қабырға газеті, салыстырмалы-салғастырушы талдау, экскурсияның құрастырылған маршруты, театрализация, анықтамалық, ойын, педагогикалық журнал, заң жобасы, рольдік ойын және т.б.

Т.И. Гречухина и А.В. Меренкованың жалпы редакциялығымен жарияланған авторлық топ жобалық тапсырманы орындаудың келесідей кезеңдерін бөліп көрсетті [6]:

1) жағдаятты диагностикалау (мәселені анықтау, мақсатты қою, мақсатты нақтылау, жобаны форматтау);

2) жобаны құрастыру (жұмыс мақсатын, міндеттерін, қызметтерін және жоспарын нақтылау; міндеттерді шешу әдістері мен құралдарын теориялық модельдеу; нақты тапсырмаларды шешу кезеңдерін бүге-шігесіне дейін ойластыру; жоспарланған жобалық әрекеттерді қадамдар бойынша жүзеге асыру, алынған нәтижелерді жүйелеу және жалпылау, күтілетін нәтижені құрастыру, жобалық әрекеттерді қадамдар бойынша жүзеге асыру);

3) рефлексия (алынған нәтижені ойлаған өнімге сәйкестігін анықтау; алынған өнім сапасын анықтау; оның даму және пайдалану перспективалары).

Оқу жобасын бағалаудың критерийлері:

- Жобаның мазмұнының жобалауға сәйкестілігі (мәселенің мазмұны);
- Жобаның баламаға сәйкестігі (жоба талаптарына сәйкестігі);
- Жобалау амалдарын меңгеру деңгейі (жобалау дағдылары, мәселені шешу және мәселені қабылдау, зерттеу әдістері).

Әр типті тапсырмаларды әзірлеу бойынша ұсыныстар

Тапсырмалардың типтері бағалау мақсаттары мен оқу пәнінің сипатына байланысты айтарлықтай өзгеруі мүмкін. Мұнда ең көп таралған тапсырмалардың кейбір типтері берілген:

1. **Жауап таңдау тапсырмалары** (бірнеше таңдау). Білім алушыларға ұсынылған бірнеше нұсқаның ішінен бір дұрыс жауапты таңдау ұсынылады.

Жауап таңдау тапсырмалары (бірнеше таңдау) білім берудегі жалпы бағалау құралы болып табылады. Олар бірнеше ұсынылған жауап нұсқалары

бар сұрақты қамтиды, олардың ішінен білім алушылар біреуін дұрыс таңдауы керек. Бұл формат көптеген тақырыптар бойынша білімді тез бағалауға және білім алушылардың фактілерді есте сақтау, ұғымдарды түсіну немесе білімді жаңа жағдайларда қолдану қабілетін тиімді өлшеуге мүмкіндік береді. Бірнеше таңдау стандартталған тестілеу үшін де пайдалы, өйткені ол бағалаудың объективтілігін қамтамасыз етеді және тексеру процесін жеңілдетеді.

Бірнеше таңдау тапсырмаларында дистракторлар қолданылады.

Бірнеше таңдау тапсырмаларындағы дистракторлар дұрыс жауаптан назар аударуға арналған дұрыс емес жауап нұсқалары болып табылады. Олар бұл тапсырмалардың маңызды элементі болып табылады, өйткені олар білім алушылардың материалды түсіну тереңдігін тексереді. Жақсы таңдалған дистракторлар сыни ойлау мен талдауды ынталандыру үшін сенімді және дұрыс жауапқа жақын болуы керек. Кездейсоқ болжамды болдырмау үшін олар тым айқын немесе сұраққа байланысты болмауы керек.

Бірнеше таңдау тапсырмаларындағы дистракторлар білім алушылардың материалды түсіну тереңдігін тексеруге арналған.

Мысалы, биология мәселесінде:

«Өсімдік жасушаларында фотосинтезге қандай органоид жауап береді?» деген тапсырмада келесі дистракторлар болуы мүмкін:

A) митохондрия

B) эндоплазмалық ретикулум

C) гольджи кешені

D) хлоропласт

Бұл жағдайда дұрыс жауап - "Хлоропласт". Бұл дистракторлар ақылға қонымды, өйткені олардың барлығы жасуша органеллалары, бірақ олардың біреуі ғана фотосинтезге жауап береді. Дистракторларды сәйкестендіру олардың түсінуді тексеру үшін дұрыс жауапқа жеткілікті жақын болуын талап етеді, бірақ кездейсоқ болжауды болдырмау үшін тым айқын емес.

Бірнеше таңдау тапсырмаларындағы дистракторларға қойылатын талаптар мыналарды қамтиды:

1. Тақырыпқа сәйкестік, яғни дистракторлар сұрақ тақырыбымен және пәндік саламен байланысты болуы керек.

2. Сенімділік, яғни дистракторлар оларды дұрыс жауаппен араластыру үшін жеткілікті сенімді болуы керек.

3. Айқындықтың болмауы, яғни дистракторлар тым айқын немесе оңай алынып тасталмауы керек.

4. Анықтамалардан аулақ болу, яғни дистракторларда дұрыс жауапты көрсете алатын тілдік немесе логикалық белгілер болмауы керек.

5. Біртектілік, яғни барлық жауап нұсқалары шамамен бірдей ұзындық пен құрылымда болуы керек.

2. Сәйкестік табу тапсырмалары. Бұл тапсырмалар екі тізімдегі элементтерді (мысалы, күндер мен оқиғалар, терминдер мен анықтамалар) сәйкестендіруді талап етеді.

Сәйкестік табу тапсырмалары білім алушылардан екі түрлі тізімдегі элементтерді сәйкестендіруді талап етеді.

Сәйкестік табу тапсырмалары - бұл білім алушы екі тізімдегі элементтерді сәйкестендіруі керек тапсырмалар түрі. Бұл тапсырмалар көбінесе әртүрлі ұғымдар немесе құбылыстар арасындағы байланысты түсінуді тексеру үшін қолданылады.

Сәйкестік тапсырмаларын құрудың бірнеше түрлі әдістері бар. Ең көп таралған әдістердің бірінде әр тізімдегі элементтер жұп түрінде ұсынылған.

Мысалы, бір тізімде күндер, ал екіншісінде сол күндерде болған оқиғалар болуы мүмкін. Білім алушы әр күнді тиісті оқиғамен салыстыруы керек.

Сәйкестік тапсырмаларын құрудың басқа тәсілінде әр тізімдегі элементтер тізім түрінде ұсынылған. *Мысалы, бір тізімде терминдер, ал екіншісінде осы терминдердің анықтамалары болуы мүмкін. Білім алушы әр терминді тиісті анықтамамен салыстыруы керек.*

Тарихи оқиға		Өнертапқыш Джеймс Харгривс 1765 жылы «Дженни» механикалық айналдыру дөңгелегін ойлап тапты
Тарихи құбылыс		Өнеркәсіп төңкерісі
Тарихи процесс		Өнеркәсіптік-капиталистік экономикаға көшу

Мысалы, тарих тапсырмасында күндерді тиісті тарихи оқиғалармен байланыстыру сұралуы мүмкін. Биология тапсырмасында білім алушы органдардың атауларын олардың функцияларымен салыстыра алады.

Тапсырманың бұл түрі әртүрлі ұғымдар немесе фактілер арасындағы байланыстарды талдау, сыни тұрғыдан ойлау және түсіну дағдыларын дамытады. Бұл сонымен қатар білім алушылардың ақпаратты жіктеу және жүйелеу қабілетін тексеруге көмектеседі.

Сәйкестік табу тапсырмаларына қойылатын талаптар:

1. Шатастырмау үшін сұрақтар мен тізім элементтері анық және дәл болуы керек.
2. Екі тізімдегі элементтер саны теңдестірілген болуы керек.
3. Барлық элементтер оқу тақырыбымен және тапсырманың мақсаттарымен байланысты болуы керек.
4. Нәтижелер оңай тексеріліп, бағалануы керек.

3. **Қысқа жауап беретін тапсырмалар.** Білім алушылар сұраққа қысқаша жауап беруі немесе мәселені шешуі керек, көбінесе бір сөзбен, санмен немесе қысқа фразамен.

Қысқа жауап беру тапсырмалары білім алушылардан берілген сұраққа нақты, нақты жауап беруді немесе мәселені шешуді талап етеді. Бұл жауаптар әдетте бір сөз, сан немесе қысқа фраза түрінде болады. Тапсырманың бұл түрі әсіресе нақты білім мен фактілерді тексеруде, сондай-ақ білім алушының өз ойларын немесе шешімдерін қысқаша және дәл білдіру қабілетін бағалауда тиімді.

Қысқа жауап беру тапсырмаларының бірқатар артықшылықтары бар. Оларды дайындау және бағалау оңай, сонымен қатар білім алушылардан қысқа және нақты жауаптарды талап етеді. Сонымен қатар, оларды әртүрлі қиындық деңгейлерін түсінуді тексеру үшін пайдалануға болады.

Қысқа жауаппен тапсырмаларды құрастырудың бірнеше түрлі әдістері бар. Ең көп таралған әдістердің бірінде сұрақ немесе тапсырма жауап айқын және тез берілуі мүмкін етіп тұжырымдалған. *Мысалы:*

10-нан аз ең үлкен сан қандай?

Венгрияның астанасы қай қала?

Қысқа жауап берілген тапсырмаларға қойылатын талаптар:

1. Екіұштылықты болдырмау үшін сұрақ нақты және нақты болуы керек.
2. Жауап нақты сөзді, санды немесе қысқа фразаны қажет етуі керек.
3. Сұрақ сабақтың немесе зерттелетін бөлімнің тақырыбына тікелей байланысты болуы керек.
4. Қажетті жауап ұзындығы немесе формасы туралы нақты нұсқаулық болуы керек.
5. Жауаптар оңай тексеріліп, бағалануы керек.

4. **Бос орындарды толтыруға арналған тапсырмалар.** Бос орындарды толтыру тапсырмалары білім алушылардан мәтінге жетіспейтін сөздерді немесе сөз тіркестерін енгізуді талап етеді. Тапсырманың бұл түрі контекстті түсінуді және ақпаратты қалпына келтіру қабілетін тексереді.

Оны тілдерден бастап жаратылыстану ғылымдарына дейінгі әртүрлі оқу сабақтарында қолдануға болады. Бұл тапсырмалар сөйлемдердегі, абзацтардағы немесе тіпті математикалық формулалардағы бос орындарды қамтуы мүмкін, мұнда білім алушылар жетіспейтін элементтерді олардың білімі мен тақырыпты түсінуіне қарай дұрыс толтыруы керек.

Бос орындарды толтыру тапсырмалары пәндердің кең ауқымы туралы білімді тексеру үшін пайдаланылуы мүмкін. Оларды тарихи оқиғаларды, ғылыми тұжырымдамаларды, математикалық формулаларды және т. б. түсінуді тексеру үшін пайдалануға болады.

Міне, бос орынды толтыру тапсырмаларының кейбір мысалдары:

Жетіспейтін сөздерді сөйлемге енгізіңіз:

— — — жылы Исатай Тайманов пен Махамбет Өтемісов көтерілісі басталды.

Қырғызстанның астанасы - ____.

Бос орындарды толтыру тапсырмалары мәтінді түсінуді тексерудің тиімді әдісі болып табылады. Олар субъектілерден мәтінді мұқият оқып, түсінуді, сондай-ақ белгілі бір фактілерді немесе ұғымдарды білуді талап етеді.

Бос орындарды толтыруға тапсырмалар жасауға қойылатын талаптар:

- Қарапайым және түсінікті сөйлемдерді қолданыңыз.

- Бос орындар мәтінді түсіну үшін маңызды болуы үшін мәтіннің негізгі орындарында болуы керек.

- Егер тапсырма жабық болса, жауап беру нұсқалары толық және қатесіз екеніне көз жеткізіңіз.

Бос орынды толтыру тапсырмаларын орындауға арналған бірнеше кеңестер:

- Мәтінді мұқият оқып, оны түсінуге тырысыңыз.

- Қандай сөзді немесе сөз тіркесін енгізу керектігін түсіну үшін өткізіп жіберудің мәнмәтінін талдаңыз.

- Егер сіз жауапқа сенімді болмасаңыз, осы контексте қандай басқа сөздер немесе сөз тіркестері сәйкес келуі мүмкін екендігі туралы ойланыңыз.

5. Толық жауап берілген тапсырма. Білім алушылардан сұраққа егжей-тегжейлі жауап беруді талап етеді, көбінесе берілген тақырып бойынша дәлелдермен, талдаулармен немесе рефлексиялармен.

Тапсырманың бұл түрі көбінесе берілген тақырып бойынша дәлелдеуді, талдауды және рефлексияны қажет етеді. Олар сыни ойлауды, өз ойларын дәлелді түрде білдіру қабілетін және ақпаратты талдау қабілетін дамытуға бағытталған. Толық жауап берілген тапсырмалар мұғалімдерге білім алушылардың материалды түсіну тереңдігін және олардың өз бетінше ойлау қабілетін бағалауға көмектеседі.

Толық жауап берілген тапсырмалардың мысалдары,

1. *Дүниежүзілік тарих: «Бірінші дүниежүзілік соғыстың басталуына қандай факторлар ықпал еткенін түсіндіріңіз. Жауапта саяси, экономикалық және әлеуметтік себептерді қарастырыңыз.»*

2. *Әдебиет: «Л. Толстойдың «Война и мир» романының басты кейіпкері роман бойында қалай дамитынын талдаңыз. Оның мінезі мен дүниетанымына қандай оқиғалар әсер ететінін талқылаңыз.»*

3. *Биология: «Фотосинтез процесін сипаттаңыз және оның экожүйе үшін маңыздылығын түсіндіріңіз.»*

Толық жауап берілген тапсырмаларды әзірлеу кезінде мыналарды ескеру қажет:

1. Терең талдауды ынталандыру үшін тақырып нақты және дәл тұжырымдалуы керек.

2. Тапсырма тек қайталауды ғана емес, сонымен қатар талдауды, түсіндіруді немесе бағалауды қажет етуі керек.

3. Жауаптың күтілетін көлемін және форматын анықтаңыз (жазбаша, ауызша).

4. Жауаптарды бағалау үшін нақты критерийлерді белгілеңіз, соның ішінде аргумент, Логика, ойлаудың өзіндік ерекшелігі және экспозицияның анықтығы.

5. Білім алушыларды өздерінің ерекше идеялары мен пікірлерін білдіруге шақырыңыз.

6. **Ашық жауап тапсырмалары.** Білім алушыларға ұсынылған нұсқалармен шектелмей, жауапты өз бетінше тұжырымдауға мүмкіндік береді. Тапсырманың бұл түрі шығармашылықты, ойлаудың тәуелсіздігін және ақпаратты талдау және синтездеу қабілетін көрсетуге мүмкіндік береді. Олар тақырыпты терең түсінуді бағалауға және сыни ойлау мен дәлелдеу дағдыларын дамытуға жарамды.

Әр түрлі пәндер бойынша ашық жауап беру тапсырмаларының мысалдары:

1. Дүниежүзілік тарих: «Ұлы географиялық ашылулар XV-XVI ғасырлардағы еуропалық қоғамдарға қалай әсер еткенін түсіндіріңіз.»

2. Әдебиет: «Шекспирдің «Ромео мен Джульетта» шығармасындағы махаббат тақырыбын талдаңыз.»

3. Химия: «Қоспаны айдау арқылы бөлу процесін сипаттаңыз және оның қандай жағдайларда қолданылатынын түсіндіріңіз.»

Тапсырманың мазмұны мен шарттарын әзірлеуге қойылатын талаптар

Оқу тапсырмасының шарты тапсырманы сәтті орындауда және оқу материалын игеруде, білім алушылардың пәндік және метапәндік дағдыларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Жақсы тұжырымдалған шарт білім алушыларға олардан не талап етілетінін және мақсатқа қалай қол жеткізе алатынын түсінуге көмектеседі. Білім алушыларға арналған оқу тапсырмасының шарттарын әзірлеуге қойылатын кейбір жалпы талаптарды қарастырыңыз:

1. Айқындық пен айқындық. Шарт білім алушыларға түсінікті және түсінікті болуы керек. Күрделі терминдерді, түсініксіз сөз тіркестерін және түсініксіз нұсқауларды қолданудан аулақ болыңыз.

2. Нақтылық. Шарт нақты және нақты болуы керек. Білім алушылар олардан не күтілетінін және қандай нәтижелерге қол жеткізу керектігін нақты білуі керек.

3. Мақсатты бағдарлау. Шарт тапсырманың мақсатын нақты көрсетуі керек. Білім алушылар тапсырманы орындау арқылы қандай тапсырманы немесе қандай мақсатқа жету керектігін түсінуі керек.

4. Білім алушылар деңгейіне бейімделу. Оқу тапсырмасы білім алушылардың дайындық деңгейіне сәйкес болуы тиіс. Білім алушылардың жас тобына қол жетімді тіл мен тілді қолданыңыз.

5. Материалдарды қолдау. Білім алушыларға тапсырманы орындауға көмектесетін қажетті материалдарды, ресурстарды немесе нұсқауларды беріңіз. Бұл мәтіндерді, кестелерді, суреттерді, дереккөздерге сілтемелерді және т. б. қамтуы мүмкін.

6. Контекстті есепке алу. Білім алушылардың оқу мәнмәтіні мен білім деңгейін ескеріңіз. Егер тапсырма белгілі бір оқу бөлімімен немесе тақырыппен байланысты болса, оның осы контекстке сәйкес келетініне көз жеткізіңіз.

7. Орындау нұсқаулары. Тапсырманы орындау үшін нақты нұсқаулар беріңіз. Сәтті орындау үшін қандай қадамдар немесе әрекеттер қажет екенін түсіндіріңіз.

8. Формат және құрылым. Тапсырманың шарты нақты құрылымға ие болуы керек. Ақпарат логикалық түрде ұйымдастырылуы керек және маңызды мәліметтерді бөліп көрсету керек.

9. Мерзімдері мен бағасы. Егер қажет болса, тапсырманың орындалу уақыты мен бағалау критерийлерін көрсетіңіз. Білім алушылар тапсырманы қай уақытта орындау керектігін және олардың жұмысы қандай критерийлер бойынша бағаланатынын білуі керек.

10. Мотивация және қызығушылық. Тапсырманың шартын білім алушылар үшін қызықты және ынталандырушы етуге тырысыңыз. Бұл олардың белсенді жұмысына және оқу нәтижелерін жақсартуға ықпал етуі мүмкін.

11. Сұрақтар мен кері байланыс мүмкіндігі. Қажет болса, білім алушыларға сұрақтар қоюға және тапсырма бойынша кері байланыс алуға мүмкіндік беріңіз.

12. Тіл және стиль. Білім алушылардың жасына және дайындық деңгейіне сәйкес келетін тіл мен стильді қолданыңыз. Тым күрделі немесе тым жеңілдетілген сөздерден аулақ болыңыз.

Осы талаптарды сақтау білім алушылардың табысты оқуы мен дағдыларын дамытуға ықпал ететін тиімді және түсінікті оқу тапсырмаларын жасауға көмектеседі.

Заманауи білім стандарттарын іске асыру жағдайында мұғалім оқу тапсырмасының мазмұнын ойластырған кезде тек пәндік нәтижелерге ғана емес, сонымен қатар метапәндік және тұлғалық талаптарды да ескеруі керек.

Тапсырманың түрі мен формасын таңдағанда, берілген өзіндік жұмыс тақырыбы аясында қарастырылған білімді, дағдыларды қалыптастыруда олардың мүмкіндіктерін ескеру қажет.

Мысалы, белгілі бір тақырып бойынша білім жүйесін қалыптастыру үшін конспект, баяндама, реферат, аннотация, эссе немесе эссе жазу, глоссарий, граф-схема (графикалық ұйымдастырушы, оның аясында теориялық материалды талдау негізінде білім алушылар өз нәтижелерін схемалар, графиктер және кестелер түрінде елестетеді) сияқты тапсырмаларды қолдануға болады. Дағдылар мен дағдыларды қалыптастыру мақсатында тапсырмаларды әзірлеу және шешу, жаттығуларды орындау, жағдайларды (жағдайларды) шешу, модельдеу, жобалау және жобалау, рөлдік және іскерлік ойындар арқылы еліктеу және т. б. сияқты тапсырмалардың түрлерін таңдауға болады.

Білім алушыларға арналған тапсырмаларды әзірлеу кезінде мұғалім өз бетінше жұмыс істеуге арналған тапсырмалар білім алушылардың пәндік және метапәндік дағдыларын игеруге бағытталғанын түсінуі керек, яғни олар тек бақылау және бағалау функцияларын орындау үшін пәндік сипатта болуы және

формальды болмауы керек. Сондай-ақ, оқытушы тапсырманы орындау бойынша ұсынымдар немесе нұсқаулар/нұсқаулар дайындауы керек, олар білім алушының жеке басының дамуын қамтамасыз етуі керек.

Ұсынымдарда немесе нұсқауларда / нұсқауларда оқитын пән немесе басқа пәндер бойынша бұрын зерттелген теориялық материалдарға (пәнішілік және пәнаралық байланыстарды іске асыру) білім алушы тапсырманы орындау кезінде сүйене алатындығын, нәтижеге жету үшін қандай қосымша көздерді зерттеу керектігін атап өту маңызды. Тапсырманы орындаудың бірнеше тәсілдерін ұсыныңыз, олардың ішінен білім алушы оның қабілеттері мен мүдделеріне сәйкес келетін нұсқаны таңдайды (даралау мен саралауды жүзеге асыру).

Тапсырмаларды орындауды ұйымдастырудың тиімділігін арттыру үшін білім алушылардың ынтасын ынталандыру маңызды. Осыған байланысты өзіндік жұмыс тапсырмалары мақсатты сипатқа ие болуы және білім алушылардың қызығушылығын тудыруы керек. Бұл аспектіде метапәндік дағдылар мен дағдыларды қалыптастыруға бағытталған тапсырмалар маңызды мәнге ие болады. Бұл негізгі құзыреттерді (коммуникативті, аналитикалық, болжамдық, жобалау, ұйымдастырушылық және т.б.) және жұмсақ дағдыларды дамытуға байланысты тапсырмалар болуы мүмкін. Сондықтан мұғалім осы тапсырманы орындау аясында қандай құзыреттер дамитынын және олар қайда қолданылатынын көрсетуі керек. Сондай-ақ, тапсырмалар нақты өмірмен немесе белгілі бір мәселе бойынша өз пікірін, ұстанымын, бағалау пікірін білдірумен байланысты болуы маңызды.

Тапсырманың мақсаты, оның мазмұны, орындалу уақыты, жұмыстың болжамды көлемі, жұмыс нәтижелеріне қойылатын негізгі талаптар, бағалау критерийлері түсіндірілетін тапсырманы орындау бойынша нұсқаулық барысында. Сондай-ақ, білім алушыларды тапсырманы орындау кезінде кездесетін ықтимал типтік қателіктермен таныстыру маңызды.

Тапсырманы түсіндіру кезінде тапсырманы түсіндіру керек (не істеу керек?), орындау алгоритмі, әдістері мен әдістері, жұмысқа қажетті құралдар (қалай істеу керек?).

5-9-сыныптарда білім алушылардың пәндік және метапәндік дағдыларын дамыту үшін тапсырмалардың әртүрлі түрлері мен түрлерін әзірлеу үлгілік оқу бағдарламасы шеңберінде көзделген оқытудың нақты мақсаттарын мұқият жоспарлауды және есепке алуды талап етеді. Міне, осындай тапсырмаларды әзірлеу бойынша ұсыныстар:

- *Білім алушылардың дайындық деңгейін ескеріңіз.* Тапсырмаларды әзірлеу кезінде білім алушылардың осы оқу кезеңінде қандай пәндік және метапәндік дағдылары дамығанын және одан әрі дамуды қажет ететінін ескеріңіз. Тапсырмалар олардың дайындық деңгейіне сәйкес келуі керек.

Тапсырмаларды әзірлеу кезінде білім алушылардың дайындық деңгейін ескеру тапсырмаларды білім алушылардың ағымдағы біліміне, дағдылары мен дағдыларына бейімдеуді білдіреді. Бұл тапсырмалардың қазіргі білім деңгейіне

жақсы бейімделуі және олардың құзыреттерін біртіндеп және тиімді дамытуға мүмкіндік беруі үшін маңызды. Мұнда білім алушылардың дайындық деңгейін ескеру қажет кейбір негізгі аспектілер берілген:

Ең алдымен, білім алушылардың білімі мен дағдыларын диагностикалаңыз, олар немен таныс және немен таныс емес екенін түсіну үшін.

Оқытудың бастапқы кезеңінде әр білім алушының әртүрлі пәндік және метапәндік дағдылары болуы мүмкін екенін ескеріңіз. Әр түрлі қиындық деңгейлерін немесе балама орындау жолдарын ұсына отырып, тапсырмаларды саралап көріңіз.

Тапсырмаларды біртіндеп күрделене түсетіндей етіп жасаңыз, қарапайымнан бастап және білім алушылардың дағдылары дамыған сайын күрделіге ауысыңыз.

Оқытудың осы кезеңі үшін белгіленген білім беру мақсаттары мен стандарттарын қадағалаңыз және тапсырмалар оларға қол жеткізуге ықпал ететініне көз жеткізіңіз.

Білім алушыларға қай жерде табысты және қай жерде жетілдіруді қажет ететінін түсінуге көмектесу арқылы кері байланыс беріңіз. Кері байланыс нәтижелері бойынша тапсырмалар мен оқыту әдістемесін түзетуге болады.

Білім алушыларға олардың қызығушылықтары мен қажеттіліктеріне сәйкес келетін тапсырмаларды немесе бағыттарды таңдауға мүмкіндік беру қажет болуы мүмкін.

Білім алушылардың дайындық деңгейін ескеру білім беру процесін тиімдірек етуге мүмкіндік береді, әр білім алушыға қиындықтың оңтайлы деңгейінде өз дағдыларын дамытуға көмектеседі.

- *Тапсырмалардың алуан түрлері.* Тесттер, эсселер, жобалар, зерттеулер, презентациялар және т.б. сияқты әртүрлі тапсырмаларды пайдаланыңыз. Бұл пәндік және метапәндік дағдылардың әртүрлі аспектілерін дамытуға көмектеседі.

Білім беру процесінде әртүрлі тапсырмаларды қолдану білім алушылардың пәндік және метапәндік дағдыларының әртүрлі аспектілерін дамытуда шешуші рөл атқарады.

Тапсырмалардың әртүрлі түрлері білім алушыларға аналитикалық, сыни, шығармашылық, коммуникативті және т.б. сияқты әртүрлі дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді. Мысалы, жобалар шығармашылық және зерттеу қабілеттерін дамыта алады, ал эсселер аналитикалық ойлауды және өз ойларын жазбаша түрде жеткізе білуді дамыта алады.

Әр түрлі білім алушылар әр түрлі оқу стилін қалайды. Кейбіреулер практикалық іс - шаралар арқылы, басқалары оқу және талдау арқылы, ал басқалары талқылау және пікір алмасу арқылы жақсы үйренеді. Тапсырмалардың әртүрлі түрлерін ұсыну білім алушылардың әртүрлі қажеттіліктерін ескереді.

Тапсырмалардың алуан түрлілігі білім алушылардың білім беру мақсаттары мен мақсаттарына жақсырақ сәйкес келуге мүмкіндік береді. Мысалы, шығармашылық пен инновациялық дағдыларды дамыту үшін жобалар тағайындалуы мүмкін, ал нақты білімді игеруді тексеру үшін тесттер қолайлы.

Тапсырмалардың алуан түрлілігі ақпаратты есте сақтауды күшейте алады, өйткені білім алушылар материалды әртүрлі көзқарастардан өңдей алады және әртүрлі танымдық процестерді қолдана алады.

Шынайы өмірде біз әртүрлі міндеттерге тап боламыз және оларды әртүрлі дағдыларды қолдана отырып шеше білу өте маңызды. Тапсырмалардың әртүрлі түрлері білім алушыларды әртүрлі салаларда өз білімдері мен дағдыларын қолдануға дайындайды.

Әр түрлі тапсырмалар оқу процесін білім алушылар үшін қызықты әрі қызықты ете алады, бұл олардың белсенді қатысуы мен мотивациясына ықпал етеді.

Тапсырмалардың түрлерін таңдау білім алушылардың білім беру мақсаттары мен қажеттіліктеріне негізделуі, сондай-ақ оқу контекстіне және қиындық деңгейіне сәйкес келуі керек екенін есте ұстаған жөн.

- *Нақты жағдайлармен байланыс.* Тапсырмаларға практикалық мәні бар және нақты өмірде қолдануға болатын элементтерді қосуға тырысыңыз. Бұл проблемаларды шешу және шешім қабылдау сияқты метапәндік дағдыларды қалыптастыруға ықпал етеді.

Оқу тапсырмаларындағы нақты жағдайлармен байланыс білім алушылардың метапәндік дағдыларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Нақты жағдайларға байланысты тапсырмалар білім алушыларға оқу материалының мәнмәтіні мен маңыздылығын көруге көмектеседі. Бұл олардың оқуға деген ынтасы мен қызығушылығын арттыруы мүмкін, өйткені олар білім мен дағдыларды нақты өмірде қалай қолдануға болатынын біледі.

Нақты ұқсастықтары бар міндеттер білім алушылардан алынған білім негізінде шешім қабылдауды және жағдайды талдауды талап етеді. Бұл аналитикалық және сыни ойлау дағдыларын, сондай-ақ проблемаларды шешу дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Практикалық құндылығы бар міндеттер білім алушыларды болашақ кәсіби немесе жеке өмірінде кездесетін нақты қиындықтар мен жағдайларға дайындайды. Бұл оларға өздерін сенімді және дайын сезінуге көмектеседі.

Нақты жағдайларға байланысты тапсырмалар белсенді және өзін-өзі оқытуды қажет етуі мүмкін, бұл материалды тереңірек меңгеруге және зерттеу дағдылары мен өзін-өзі реттеу сияқты метапәндік дағдыларды дамытуға ықпал етеді.

Практикалық қолданысқа ие мәселелерді шешу арқылы алынған дағдыларды білім мен жағдайдың басқа салаларына оңай ауыстыруға болады. Бұл білім алушылардың әртүрлі контексттерде қолдана алатын әмбебап дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі.

Нақты жағдайларға байланысты міндеттер білім алушыларды рефлексияға, яғни өз тәжірибелері мен әрекеттерін талдауға ынталандыруы мүмкін. Бұл өзін-өзі бағалау және өзін-өзі бақылау сияқты метапәндік дағдыларды дамытуға ықпал етеді.

Жалпы, нақты жағдайлармен байланыс оқу процесін практикалық және қолдануға мүмкіндік береді, бұл метапәндік дағдыларды қалыптастыруға және білім алушылардың болашақта нақты мәселелерді шешуге дайындығына ықпал етеді.

- *Дербестікті қолдау.* Тапсырмалар білім алушыларға өз қызметін өз бетінше жоспарлауға және ұйымдастыруға мүмкіндік беруі керек. Бұл өзін-өзі реттеу және өзін-өзі бақылау саласындағы метапәндік дағдыларды дамытуға ықпал етеді.

Оқу тапсырмаларында дербестікті қолдау өзін-өзі реттеу және өзін-өзі бақылау сияқты метапәндік дағдыларды қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Білім алушылардан өз қызметін өз бетінше жоспарлауды және ұйымдастыруды талап ететін міндеттер дербестік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Білім алушылар шешім қабылдауға, жоспар құруға және уақытты басқаруға үйренеді.

Өзін-өзі реттеу өз ойларын, эмоцияларын және әрекеттерін бақылау қабілетін қамтиды. Білім алушыларға өздерінің оқу іс-әрекеттерін өз бетінше басқаруға мүмкіндік беретін тапсырмалар осы дағдыларды дамытуға ықпал етеді.

Білім алушылардан өз нәтижелерін және оқу процесін өз бетінше бағалауды талап ететін міндеттер өзін-өзі бақылау дағдыларын дамытуға көмектеседі. Бұл жеке оқу және дамыту мақсаттарын қою және оларға қол жеткізу үшін маңызды.

Дербестікті қолдау белсенді оқытуға ықпал етеді. Білім алушылар өздерінің білім беру процесіне көбірек жауапты болады, бұл білім мен дағдыларды тереңірек және ұзақ мерзімді игеруге ықпал етеді.

Білім алушыларға тапсырмаларды шешу жолдарын өз бетінше таңдауға және процесті бақылауға мүмкіндік беретін оқу тапсырмалары олардың оқуға деген ынтасын арттыра алады, өйткені олар табысқа жетудегі белсенді рөлін көреді.

Оқу тапсырмалары арқылы тәуелсіздіктің метапәндік дағдыларын дамыту білім алушыларды білім беру мекемесін бітіргеннен кейін өмірдің әртүрлі салаларында өз бетінше жұмыс істеуге және шешім қабылдауға дайындайды.

Жалпы, оқу тапсырмаларындағы дербестікті қолдау метапәндік дағдыларды дамытуға және білім алушылардың дербес және жауапты қызметке дайындығына ықпал етеді.

- *Ынтымақтастық және байланыс.* Білім алушылар арасында ынтымақтастық пен ақпарат алмасуды қажет ететін тапсырмаларды қосыңыз. Бұл қарым-қатынас пен командалық жұмыс дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Білім алушылар арасындағы ынтымақтастық пен қарым-қатынасты қажет ететін тапсырмаларды қосудың көптеген жағымды жақтары бар және метапәндік дағдыларды дамытуға ықпал етеді.

Білім алушылар арасында пікірталас пен пікір алмасуды қажет ететін тапсырмалар ауызша және вербалды емес қарым-қатынас дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Білім алушылар өз ойларын білдіруге және басқалардың көзқарастарын тыңдауға үйренеді.

Бірлескен тапсырмалар күрделі мәселелерді шешуді немесе топта жобаларды орындауды қамтуы мүмкін. Бұл білім алушыларға бірлесіп жұмыс істеу және ұжымда шешім іздеу дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Ынтымақтастық әртүрлі қабілеттері мен көзқарастары бар білім алушыларға ортақ іске үлес қосуға мүмкіндік береді. Бұл инклюзивті білім беру ортасын құруға ықпал етеді.

Ынтымақтастықты қамтитын міндеттер білім алушыларға топтық іс-әрекеттің көшбасшысы немесе ұйымдастырушысы ретінде әрекет етуге мүмкіндік береді.

Командада жұмыс істеу және сыныптастарымен өзара әрекеттесу мүмкіндігі оқу процесін білім алушылар үшін қызықты әрі ынталандырушы ете алады.

Бірлескен тапсырмалар бірлескен оқытуды ынталандыруы мүмкін, мұнда топтың әрбір мүшесі өз білімі мен тәжірибесін басқалармен бөліседі, бұл оқу материалын тереңірек түсінуге ықпал етеді.

Командада жұмыс істеу және тиімді қарым-қатынас дағдылары Білім алушылардың болашақ мансабында пайдалы болатын маңызды құзыреттер болып табылады.

Жалпы, ынтымақтастық пен коммуникацияға ықпал ететін тапсырмаларды қосу қазіргі білім мен кәсіби өмірде маңызды болып табылатын метапәндік дағдыларды дамытуға көмектеседі.

- *Қалыптастырушы бағалау.* Жиынтық бағалау шеңберіндегі қорытынды нәтижелерді ғана емес, дағдыларды дамыту процесін бағалауға мүмкіндік беретін тапсырмаларды пайдаланыңыз. Кері байланыс және өзін-өзі бағалау білім алушылардың дағдыларын жақсартуға көмектеседі.

Қалыптастырушы бағалау - бұл оқу процесінде білім алушылардың оқу және метапәндік дағдыларының дамуын бағалауға және қолдауға бағытталған білім беру процесінің маңызды аспектісі.

Қалыптастырушы бағалау білім алушылардың оқу процесінде қалай үйренетініне және өз дағдыларын қалай дамытатынына бағытталған. Ол белгілі бір мақсаттар мен міндеттерге жету үшін білім алушылардың күш-жігерін бағалайды.

Қалыптастырушы бағалау білім алушыларға дұрыс не істеп жатқаны және қай жерде жақсартуға болатыны туралы кері байланыс береді. Бұл кері байланыс білім алушыларға өздерінің күшті және әлсіз жақтарын түсінуге көмектеседі.

Қалыптастырушы бағалау сонымен қатар өзін-өзі бағалауды қамтиды, мұнда білім алушылар өздерінің жетістіктерін бағалай алады және одан әрі жақсарту үшін мақсаттар қоя алады.

Қалыптастырушы бағалаудың маңызды аспектісі-білім алушылардың қателіктерін түзетіп, тапсырманы қайта орындауға тырысуы. Бұл оқу және дағдыларды дамыту процесін ынталандырады.

Қалыптастырушы бағалау мұғалімдерге әр білім алушының қажеттіліктерін ескере отырып, оқуды жекелендіруге мүмкіндік береді. Бұл тиімдірек оқуға ықпал етеді.

Қалыптастырушы бағалау білім алушыларға қандай нақты мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізу керектігін түсінуге көмектеседі және оларға жету үшін ресурстар береді.

Қалыптастырушы бағалау үшін әртүрлі құралдарды қолдануға болады, мысалы, өзін-өзі тексеруге арналған тапсырмалар, портфолио, талқылау және т.б. ең бастысы, бұл құралдар оқу процесін қолдауға бағытталған.

Жалпы алғанда, қалыптастырушы бағалау білім алушыларға оқу процесінде өз дағдыларын белсенді дамыту құралдары мен тетіктерін ұсына отырып, тереңірек және нәтижелі оқытуға ықпал етеді.

- *Ақпараттық технологияларды интеграциялау.* Тапсырмаларға цифрлық сауаттылықты және басқа метапәндік дағдыларды дамытуға ықпал ететін заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануды қосыңыз.

Ақпараттық технологияларды білім беру процесіне біріктіру - білім алушылардың оқу тәжірибесін байыту және жақсарту үшін компьютерлермен, интернетпен және басқа цифрлық технологиялармен байланысты заманауи құралдар мен ресурстарды пайдалану. Ақпараттық технологиялардың интеграциясы метапәндік дағдыларды дамытуға қалай ықпал ететінін қарастырыңыз.

Ақпараттық технологияларды қолдану білім алушыларға цифрлық сауаттылық дағдыларын дамытуға көмектеседі, оған ақпаратпен тиімді жұмыс істеу, оның сенімділігі мен қауіпсіздігін бағалау мүмкіндігі кіреді.

Интернет және онлайн ресурстар арқылы білім алушылар зерттеу дағдыларын дамытуға ықпал ететін зерттеулер жүргізе алады, ақпарат іздей алады, деректерді талдай алады және қорытынды жасай алады.

Виртуалды орталар мен байланыс құралдары білім алушыларға серіктестермен ынтымақтасуға, ақпарат алмасуға, топтағы мәселелерді шешуге мүмкіндік береді, бұл ынтымақтастық пен коммуникация дағдыларын дамытады.

Интернет бай ақпараттық мазмұнға қол жеткізуге мүмкіндік береді, бұл білім алушыларға өз бетінше оқуға, қызығушылық тудыратын тақырыптарды зерттеуге және өзін-өзі реттеуді дамытуға мүмкіндік береді.

Ақпараттық технологиялар білім алушыларды мультимедиялық жобаларды, бейне презентацияларды, веб-сайттарды және басқа да

шығармашылық жұмыстарды жасауға мүмкіндік береді, бұл шығармашылық және дизайн дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Онлайн құралдарды формативті бағалау және кері байланыс үшін пайдалануға болады, бұл білім алушыларға олардың үлгерімін түсінуге және дағдыларын жақсартуға көмектеседі.

Білім беру бағдарламалары мен қосымшалары интерактивті тапсырмалар мен модельдеуді қамтамасыз ете алады, бұл оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді.

Ақпараттық технологияларды білім беру процесіне біріктіру қазіргі білім берудегі маңызды қадам болып табылады, өйткені ол білім алушыларға цифрлық әлемде және жалпы өмірде сәтті бейімделу үшін қажетті метапәндік дағдыларды дамытуға көмектеседі.

- *Стандарттарды сақтау.* Тапсырмалардың білім беру стандарттары мен талаптарына сәйкес келетініне көз жеткізіңіз. Бұл олардың оқу процесінде өзектілігі мен құндылығына кепілдік береді.

Метапәндік және пәндік дағдыларды дамытуға арналған тапсырмаларды әзірлеуде стандарттарды сақтау білім беру процесінің маңызды аспектісі болып табылады.

Тапсырмалар сіздің аймағыңызда немесе еліңізде белгіленген білім беру стандарттарына сәйкес құрылуы керек. Бұл оқу материалының өзектілігі мен өзектілігін қамтамасыз етеді.

Тапсырмалар олардың дамуға бағытталған мақсаттары мен құзыреттерін нақты көрсетуі керек. Тапсырмаларды орындау арқылы қандай дағдыларды (метапәндік және пәндік) қалыптастыру керектігін анықтаңыз.

Тапсырмалардың форматы мен құрылымы білім беру стандарттарына сәйкес келетініне көз жеткізіңіз. Мысалы, егер стандарттар әр түрлі тапсырмаларды (тесттер, эсселер, практикалық жұмыстар және т.б.) қолдануды көздейтін болса, онда тапсырмалар мұны ескеруі керек.

Стандарттар әртүрлі жас топтары немесе оқу кезеңдері үшін тапсырмалардың қиындық деңгейіне қатысты ұсыныстар бере алады. Тапсырмалар белгілі бір мақсатты аудиторияға бейімделуі керек.

Тапсырмалардың орындалуын бағалау қалай жүргізілетінін және бағалау үшін қандай критерийлер қолданылатынын қарастырыңыз. Стандарттар бағалау мен күтілетін нәтижелерге қатысты нұсқаулар бере алады.

Стандарттар уақыт өте келе өзгеруі мүмкін. Сондықтан білім берудегі соңғы талаптар мен стандарттарды көрсету үшін тапсырмаларды үнемі жаңартып отыру маңызды.

Стандарттарды сақтау білім беру бағдарламаларының сапасын қамтамасыз етіп қана қоймай, оқу материалдарының жалпы білім беру мақсаттары мен үміттерімен үйлесімділігін қамтамасыз етуге көмектеседі.

- *Даралау.* Жалпы тапсырмалардан басқа, білім алушыларға олардың қызығушылықтары мен қажеттіліктеріне сәйкес тапсырмаларды немесе оқу траекторияларын таңдауға мүмкіндік беріңіз.

Білім беруді даралау қазіргі білім беру процесінде маңызды рөл атқарады, өйткені ол әр білім алушының ерекше қажеттіліктерін, қызығушылықтары мен оқу қарқынын ескереді. Метапәндік және пәндік дағдыларды дамыту үшін тапсырмаларды жекелендіру кезінде кейбір аспектілерді ескеру қажет.

Білім алушыларға олардың қызығушылықтары мен дайындық деңгейіне сәйкес келетін тізімнен тапсырмаларды таңдауға мүмкіндік беріңіз. Бұл жаңадан бастаушыларға арналған қарапайым тапсырмаларды да, озық білім алушылар үшін қиынырақ тапсырмаларды да қамтуы мүмкін.

Білім алушыларды тапсырмаларды өз бетінше таңдауға және жеке оқу жоспарларын әзірлеуге қолдау көрсетіңіз және көтермеленіз. Бұл оларға өзін-өзі ұйымдастыру және өз оқуын басқару дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушылардың қажеттіліктерін ескеріңіз және оларға нақты қажеттіліктеріне сәйкес бейімделген тапсырмаларды беріңіз.

Жазбаша жұмыстар, жобалар, зерттеулер, талқылаулар және т.б. сияқты тапсырмаларды орындау үшін әртүрлі әдістер мен пішімдерді қамтамасыз етіңіз. Бұл білім алушыларға тапсырманы орындаудың дұрыс әдісін таңдауға мүмкіндік береді.

Білім алушылар өздерінің жетістіктерін қадағалап, дағдыларын жақсарту бойынша ұсыныстар алуы үшін тәрбиешілердің кері байланысы мен қолдауын қамтамасыз етіңіз.

Тапсырмаларды даралау әр білім алушыға метапәндік және пәндік дағдыларын қанағаттанарлық қарқынмен және олардың ерекше қажеттіліктерін ескере отырып дамытуға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл тиімдірек және жекелендірілген білім беруге ықпал етеді.

- Бағалау және талдау. Тапсырмаларды орындағаннан кейін нәтижелерге талдау жасаңыз және дағдылардың дамуын бағалаңыз. Бұл оқу процесін реттеуге мүмкіндік береді.

Оқу процесін жақсартуда метапәндік және пәндік дағдыларды дамытуға арналған тапсырмалардың нәтижелерін бағалау және талдау маңызды рөл атқарады.

Әр білім алушының үлгерімін бақылау үшін тапсырма нәтижелерін жүйелі түрде бағалаңыз. Бағалау сандық (мысалы, ұпаймен бағалау) және сапалық (тапсырманы орындау талдауы) болуы мүмкін.

Білім алушыларға тапсырмаларды орындау бойынша кері байланыс беріңіз. Кері байланыс сындарлы болуы керек, жетістіктерге баса назар аударып, қателіктерден сақтандыруы керек. Бұл білім алушыларға өз дағдыларын қай жерде жақсартуға болатынын түсінуге көмектеседі.

Нәтижелерді тек жеке білім алушылар деңгейінде ғана емес, жалпы сынып немесе топ бойынша талдаңыз. Бұл жалпы тенденциялар мен жақсартудың ықтимал бағыттарын анықтауға мүмкіндік береді.

Нәтижелерді талдау негізінде оқу процесін реттеңіз. Бұл тапсырмалардың мазмұнын, оқу әдістерін өзгертуді немесе тіпті әрбір білім алушыға көзқарасты жекелендіруді қамтуы мүмкін.

Уақыт өте келе метапәндік және пәндік дағдыларды дамытудағы білім алушылардың үлгерімін қадағалаңыз. Бұл қандай аспектілер көбірек назар аударуды және күш салуды қажет ететінін анықтауға көмектеседі.

Жиналған деректер мен бағалау нәтижелері кеңірек білім беру реформалары мен жалпы білім беру сапасын жақсарту үшін пайдаланылуы мүмкін.

Нәтижелерді бағалау мен талдауды кері байланыспен және оқу процесін түзетумен біріктіру оқу ортасында тиімді кері байланыс жасайды, білім алушылардың дағдыларын тиімдірек дамытуға ықпал етеді және білім беру тәжірибесін жақсартады.

Осы ұсыныстарды ескере отырып, 5-9 сыныптарда білім алушылардың пәндік және метапәндік дағдыларын дамытуға ықпал ететін тиімді тапсырмаларды әзірлеуге болады.

ҚОРЫТЫНДЫ

5-9-сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын дамыту үшін тапсырмалардың әртүрлі типтері мен түрлерін әзірлеу мұғалімдердің алдында тұрған маңызды міндет болып табылады. Оны шешу үшін келесі ерекшеліктерді ескеру қажет:

– зерттелетін тақырыптар мен тұжырымдамалардың күрделене түсуі. Тапсырмалар білім алушылардың ақпаратты өз бетінше табу және өңдеу, проблемалық міндеттерді шешу, әртүрлі жағдайларда білімді қолдану қабілетін дамытуға бағытталуы тиіс;

– білім алушылардың дербестігіне қойылатын талаптарды арттыру. Тапсырмалар білім алушылардың мақсаттар мен міндеттерді өз бетінше қою, өз қызметін жоспарлау, бақылау мен түзетуді жүзеге асыру, өз қызметінің нәтижелерін бағалау қабілетін дамытуға бағытталуы тиіс;

– репродуктивтіден шығармашылық оқытуға көшу. Тапсырмалар білім алушылардан шығармашылық ойлау қабілетін дамытуға, стандартты емес мәселелерді шешуге бағытталуы керек.

5-9-сынып білім алушыларына арналған тапсырмаларды әзірлеудегі бірінші кезектегі міндет білім алушылардың жас және жеке ерекшеліктерін ескеру болып табылады. Тапсырмалар білім алушылардың пәндік және метапәндік дағдыларын барынша тиімді дамыту үшін олардың деңгейі мен мүдделеріне бейімделуі тиіс.

Маңызды сәттердің бірі - тапсырмалардың әртүрлілігі. Тесттер, талдау тапсырмалары, ғылыми жобалар, практикалық тапсырмалар және т.б. сияқты әртүрлі тапсырмаларды пайдалану ұсынылады. Бұл білім алушыларға жан-жақты іскерліктер мен дағдыларды дамытуға, сондай-ақ әртүрлі оқу стильдерін ескеруге мүмкіндік береді.

Тапсырмалардың үлгілік оқу бағдарламаларының ұзақ мерзімді жоспарында бекітілген білім беру мақсаттарымен немесе оқу мақсаттарымен байланысына назар аудару маңызды. Тапсырмалар мақсатты болуы керек және нақты білім беру нәтижелеріне қол жеткізуге ықпал етуі керек.

Әдістемелік ұсынымдар, сонымен қатар, оқытуды дараландырудың маңыздылығын көрсетеді. Тапсырмалар әр білім алушының деңгейіне сәйкес келуі керек, бұл олардың өз қарқыны мен бағытында дамуына мүмкіндік береді.

Соңында, бағалау мен кері байланысқа назар аудару керек. Бағалаудың тиімді әдістері білім алушылардың жетістіктерін өлшеп қана қоймай, олардың қажеттіліктерін ескере отырып, оқу процесін бейімдеуге мүмкіндік береді.

Тиімді тапсырмаларды әзірлеу үшін әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдану қажет, мысалы:

– проблемалық және ізденіс тапсырмаларын пайдалану. Мұндай тапсырмалар білім алушыларды шешімді өз бетінше іздеуге, сыни ойлауды дамытуға итермелейді;

– жобалық қызметті ұйымдастыру. Жобалау қызметі білім алушыларға өз білімдері мен дағдыларын нақты мәселелерді шешуде қолдануға мүмкіндік береді;

– сыни ойлауды дамытуға арналған тапсырмаларды әзірлеу. Мұндай тапсырмалар білім алушылардың ақпаратты талдау, ең бастысы, қорытынды жасау қабілетін дамытуға бағытталған;

– интерактивті оқыту әдістерін қолдану. Оқытудың интерактивті әдістері білім алушыларға бір-бірімен және оқытушымен қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді, бұл коммуникативтік дағдыларды дамытуға ықпал етеді.

5-9-сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын дамыту үшін тапсырмалардың әртүрлі типтері мен түрлерін әзірлеу күрделі және көп еңбекті қажет ететін міндет болып табылады, бірақ бұл осы жастағы білім алушыларды табысты оқыту мен дамыту үшін қажетті шарт болып табылады.

Мұнда 5-9-сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын дамытуға арналған тапсырмаларды әзірлеу бойынша бірнеше нақты ұсыныстар берілген:

- тапсырмалар нақты оқу мақсаттарына жетуге бағытталуы керек;
- тапсырма нақты және түсінікті болуы керек;
- тапсырманың формасы мен мазмұны әртүрлі болуы керек;
- тапсырма білім алушылардың әртүрлі дағдылары мен дағдыларын дамытуға бағытталуы керек;
- тапсырма әр түрлі қиындық деңгейіне есептелуі керек.

Тапсырмаларды әзірлеу кезінде білім алушылардың жас және жеке ерекшеліктерін ескеру қажет. Тапсырмалар білім алушылар үшін қызықты және ынталандырушы болуы керек.

Жалпы, 5-9-сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын дамытуға арналған тапсырмаларды әзірлеу бойынша әдістемелік ұсынымдар білім беру процесінде маңызды рөл атқарады. Олар оқудың тиімді жағдайларын жасауға, білім алушылардың жан-жақты дамуына және жалпы білім беру сапасын жақсартуға көмектеседі.

ГЛОССАРИЙ

Тапсырма түрлері - бұл мазмұнына, мақсаттарына немесе формасына негізделген тапсырмалардың жіктелуі. Олар орындау форматы (ауызша, жазбаша, практикалық), оларды қолданудың дидактикалық мақсаттары (білімді игеру, білімді бекіту және жүйелеу, дағдыларды қалыптастыру) және т. б. бойынша ерекшеленеді.

Дистрактор (distractor, distracter, «алаңдату» етістігінен жасалған) — бір немесе бірнеше дұрыс жауаптарды таңдау арқылы тапсырмаларда дұрыс емес, бірақ ақылға қонымды жауап. Дистракторлар әдетте қабілет сынақтарында, білім сынақтарында және кәсіби дағдыларда қолданылады.

Құзыреттілік - біреудің білімі, тәжірибесі, сондай-ақ біреудің (мекемелердің, адамдардың) өкілеттіктері бар мәселелер шеңбері.

Шығармашылық - бұл адамның жеке қасиеті ретінде өнімді іс-әрекетке қабілеттілігі, оның бейімділігі мен жасауға дайындығы, яғни өз қызметінің нақты, әлеуметтік маңызды өнімдерін жасау.

Метапәндік дағдылар - бұл әртүрлі салалар мен контексттерде білім мен дағдыларды жалпылауға және қолдануға мүмкіндік беретін пәннен тыс дағдылар. Олар әртүрлі салалардағы білімді біріктіруді қажет ететін күрделі мәселелерді шешу қабілетін қалыптастырады және белгілі бір білім саласын шектемей, ғылыми және оқу пәндерінің негізінде жатқан жалпы принциптер мен заңдылықтарды түсінуге ықпал етеді.

Білім мазмұны - 1) әлеуметтік тәжірибені білім, қызмет тәсілдері, эмоционалды-құндылық қатынастарының тәжірибесі түрінде көрсету. 2) жеке тұлғаның тәжірибесін көрсету; жеке тұлғаның сапалары мен қасиеттерінің прогрессивті өзгеру процесінің мазмұны (танымдық қасиеттер, жеке тұлғаның бағыты, коммуникативтілік, эстетикалық және физикалық қасиеттер, жалпы және арнайы білім, репродуктивті және шығармашылық қызмет, білім мен дағды).

Тапсырма типтері - бұл олардың түрлеріндегі әртүрлі форматтардың немесе жұмыс құрылымдарының сипаттамасы. Мысалы, жауап таңдау тапсырмалары (бірнеше таңдау), сәйкестік тапсырмалары, қысқа жауап беру тапсырмалары, бос орындарды толтыру тапсырмалары және т. б. болуы мүмкін.

Оқу тапсырмасы - бұл 1) оқыту қызметінің контекстінде қаралатын педагогикалық ұғым мазмұнды іске асыру құралы және іске асыру нысаны болып табылады; 2) «оқу тапсырмасы - қандай да бір оқу (теориялық немесе практикалық) әрекеттерді орындау талабы қамтылған білім алушыларға мұғалімнің тапсырмасының түрі».

Пайдаланылған дереккөздердің тізімі

1. Уман А.И., Федорова М.А. Учебное задание как средство формирования учебной самостоятельной деятельности// Проблемы современного образования. – 2017-№2-С.111-117// <https://cyberleninka.ru/article/n/uchebnoe-zadanie-kak-sredstvo-formirovaniya-uchebnoy-samostoyatelnoy-deyatelnosti/viewer>
2. Уман А.И. Технологический подход к обучению. -2изд. – Москва: Изд-во Юрайт, 2019
3. «Педагогическая энциклопедия» // <https://didacts.ru/termin/uchebnoe-zadanie.html>
4. Особенности учебных задач и подходы к их разработке// <https://imcvo.ru/upload/iblock/61b/6.%20%D0%91%D0%98%D0%9E.%20%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%20%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D1%8B%D1%85%20%D0%B7%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D1%87%20%D0%B8%20%D0%B8%D1%85%20%D1%80%D0%B0%D0%B7%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%BA%D0%B0..pdf>
5. Педагогика : учебник и практикум для вузов / П. И. Пидкасистый [и др.]; под редакцией П. И. Пидкасистого. — 4-е изд., перераб. и доп. — Москва : Издательство Юрайт, 2023. — 408 с.
6. Самостоятельная работа студентов: виды, формы, критерии оценки : учеб.-метод. пособие/ А. В. Меренков, С. В. Куньщиков, Т. И. Гречухина, А. В. Усачева, И. Ю. Вороткова; под общ. ред. Т. И. Гречухиной, А. В. Меренкова; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. федер. ун-т. — Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2016. — 80 с.
7. Хуторской А.В. Современная дидактика. – Москва: Изд-во Юрайт, 2021
8. Осмоловская И. М. Дидактика: от классики к современности: монография. — М. ; СПб. : Нестор-История, 2020. — 248 с.
9. Зарипова Е.И., Чухина Е.В. Виды и роль учебных задач в достижении целей современного образования// Вестник Сибирского института бизнеса и информационных технологий. – 2019 - №3// <https://cyberleninka.ru/article/n/vidy-i-rol-uchebnyh-zadach-v-dostizhenii-tseley-sovremennogo-obrazovaniya>
10. Камардина Н. В., Котова М. О. Творческие задания в современной школе и их классификации (на примере заданий по истории для учащихся 5-го класса)// Вестник КРАУНЦ. Серия «Гуманитарные науки». – 2018. - №1(31). – С.76-85
11. Стась Н.Ф., Мамонтов В.В., Князева Е.М., Галанов А.И. Разработка заданий для объективной оценки знаний студентов// <https://science-education.ru/ru/article/view?id=1229>

12. Сильванович С.Ф., Креатив для пользы дела: управление творческим потенциалом компании, Минск, «Изд-во Гревцова», 2007 г., с. 98-99. // <https://vikent.ru/enc/2344/>
13. Гребенюк О.С., Гребенюк Т.Б. Педагогика индивидуальности; учебник и практикум. -2-е изд., доп. – М.: Издательство Юрайт, 2019. – 410с.
14. Калмыкова Н. В., Петряева С. Ф. Опорный конспект как один из способов представления учебной информации // Молодой ученый. — 2015. — №11.1. — С. 53-58. — URL <https://moluch.ru/archive/91/19341/> (дата обращения: 22.11.2019).
15. Земляков М. Методы конспектирования: как составить конспект по истории?//<https://4brain.ru/blog/%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D1%8B-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%8F/>
16. Гузанов, Б.Н. Организация самостоятельной работы студентов вуза в условиях реализации многоуровневой модели обучения: монография / Б. Н. Гузанов, Н. В. Морозова. - Екатеринбург: Изд-во Рос. гос. проф.-пед. ун-та, 2014. - 158 с.
17. Даутова О. Б. Организация самостоятельной работы студентов высшей школы: Учебно-методическое пособие для преподавателей высшей школы / Под ред. А. П. Тряпицыной. — СПб., 2011. — 110 с.

МАЗМҰНЫ

	Кіріспе	3
1	5-9-сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларының ерекшеліктері	4
2	5-9-сынып білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын дамыту үшін тапсырмалардың типтері мен түрлерін әзірлеу бойынша әдістемелік ұсынымдар	12
	Қорытынды	44
	Глоссарий	46
	Пайдаланылған дереккөздердің тізімі	47